

Eeva Saukko

TEKNINEN TIEDONVÄLITYSTAPA TUOMIOISTUIMISSA

TEKNINEN TIEDONVÄLITYSTAPA TUOMIOISTUIMISSA

Eeva Saukko
Opinnäytetyö
Syksy 2019
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, Oikeus ja hallinto

Tekijä: Eeva Saukko

Opinnäytetyön nimi: Tekninen tiedonvälitystapa tuomioistuimissa

Työn ohjaaja: Suvi Röytiö

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2019

Sivumäärä: 46+2

Opinnäytetyöni käsittelee teknistä tiedonvälitystapaa, jota voidaan hyödyntää tuomioistuimissa oikeudenkäyntiprosessin aikana. Enimmäkseen teknistä tiedonvälitystapaa käytetään suullisissa käsittelyissä kuulemiseen todistelutarkoituksessa tai istuntoon etäosallistumiseen. Etäosallistuja on tapauksen osapuoli, joka osallistuu istuntoon etänä sen alusta loppuun saakka. Sain idean tähän opinnäytetyöhön käräjäoikeuden ammattiharjoittelun aikana.

Toteutin työni lainopillisella menetelmällä, jonka lisäksi käytän laadullista tutkimusmenetelmää. Lähteinä olen käyttänyt lähdehierarkian mukaisesti ensisijaisena lähteenä lainsäädäntöä sekä hallituksen esityksiä. Lisäksi olen hyödyntänyt tietoperustan lähteenä oikeusministeriön julkaisuja, oikeuskirjallisuutta sekä muita artikkeleita. Tuomioistuimen näkökulmaa aiheeseen halusin tuoda esille käräjätuomareiden haastatteluilla. Haastattelin rikospuolen tuomaria sekä riita-asioiden tuomaria.

Työssä selvitetään tutkimusongelmana millaisissa asioissa puhelin -ja videoyhteyttä tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa voidaan käyttää ja millaisiin tilanteisiin sen käyttäminen ei sovellu. Lisäksi halusin esittää opinnäytetyössäni teknisen tiedonvälitystavan historiaa ja tuoda ilmi ne lakimuutokset, jotka sitä ovat koskeneet.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen arvioidaan aina tapauskohtaisesti ja siihen vaikuttaa tuomariharkinnan rooli. Yleisin tilanne, jossa menettelyä tuomioistuimessa käytetään, on se, että todistaja tai asianosainen asuu kaukana kyseisestä tuomioistuimesta, jossa asiaa käsitellään. Tällöin häntä voidaan kuulla muusta sovitusta paikasta. Menettely sopii monenlaisiin tilanteisiin. Sitä ei voida käyttää kuitenkaan esimerkiksi tilanteessa, jossa on käsiteltyssä syyte rikoksesta, jonka vuoksi vastaaja on vangittu tai siitä säädetty rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Asiasanat: tuomioistuinlaitos, tuomarit, videoneuvottelut, etäosallistuminen

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme, Option of Law and Administration

Author: Eeva Saukko
Title of thesis: Technical communication method in courts
Supervisor: Suvi Röytiö
Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2019   Number of pages: 46+2

My thesis deals with the technical communication method in courts, this method can be used during the trial process. Mostly this method is used in the hearing of witnesses in oral proceeding. In addition, it is utilised in case one party involved in the process is participating via the remote connection from start to finish. The idea to this thesis was developed during the author's professional practice in the district court.

The thesis employed the legal method and a qualitative research method was also used. The primary sources were legislation and government proposals. Furthermore, sources included the publications of the Ministry of Justice, legal literature and other articles. Because the aim was to bring out the viewpoint of the court, two judges were interviewed, i.e. the criminal cases judge and the judge of civil action.

In the thesis the research problem was to determine in what kind of situations the telephone connections, video connections or another suitable technical communication methods can be used. The thesis also described in what kind of situations these methods are not possible. Moreover, the research addresses the history of the technical communication and reveals the related legislative amendments.

The appropriateness of the use of the technical communication method is always evaluated case by case and judge's discretion affects it. The most common procedure where it is used is when a witness or one party of the trial lives far from the court which deals with the case. Then that person can be heard in another place, which is agreed in advance. The procedure is suitable in several situations. However, it cannot be used for example in a situation where the defendant is imprisoned or the punishment for the crime is at least six years of imprisonment.

Keywords: judiciary, judges, remote connection, online conferencing

SISÄLLYS

LYHENTEET.....	7
1 JOHDANTO.....	8
2 OIKEUDENKÄYNNIN PERUSPERIAATTEET	10
2.1 Prosessin tavoitteet.....	10
2.2 Kontradiktorinen periaate	10
2.2.1 Kontradiktorinen periaate siviiliprosessissa.....	11
2.2.2 Kontradiktorinen periaate rikosprosessissa.....	12
2.3 Julkisuusperiaate.....	13
2.4 Suullisuusperiaate	13
2.4.1 Suullisuusperiaate siviiliprosessissa	14
2.4.2 Suullisuusperiaate rikosprosessissa	15
2.5 Välittömyysperiaate	16
3 TEKINEN TIEDONVÄLITYSTAPA.....	18
3.1 Oikeudenkäyntiprosessiin vaikuttavat hyödyt.....	18
3.2 Etäosallistuminen ja videoyhteyden käyttö	19
3.3 Kuuleminen	21
3.3.1 Kuuleminen teknisellä tiedonvälitystavalla	21
3.3.2 Puhelinkuuleminen rikosasioissa	22
3.3.3 Puhelinkuuleminen riita-asioissa.....	23
3.4 Etäosallistumisen soveltumattomuus.....	24
3.5 Välittömyysperiaatteen toteutuminen.....	25
3.6 Suullisuusperiaatteen toteutuminen	25
3.7 Videoyhteyden tekninen puoli.....	25
3.8 Etäyhteyspaikka	27
3.9 Etäyhteys pakkokeinoasioissa.....	28
4 TEKNISEN TIEDONVÄLITYSTAVAN HISTORIAA	29
4.1 Teknisen tiedonvälitystavan käyttö valmisteluistunnossa	29
4.2 Todistajan tai asianomistajan kuuleminen todistelutarkoituksessa teknisen tiedonvälitystavan avulla.....	31
4.3 Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotetun todistelun käyttäminen pääkäsittelyssä ...	33
4.4 Kuultavan osallistuminen pääkäsittelyyn teknisen tiedonvälitystavan avulla	34

4.5	Teknisellä tiedonvälitystavalla osallistuminen korvaa henkilökohtaisen läsnäolon ...	34
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	37
6	POHDINTA	42
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	47

LYHENTEET

HE	Hallituksen esitys
KP-sopimus	Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 1976/8
OK	Oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
OM	Oikeusministeriö
PKL	Pakkokeinolaki (22.7.2011/806)
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689)

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö käsittelee teknisen tiedonvälitystavan käyttöä tuomioistuimissa oikeudenkäynnin aikana. Erityisesti käsitellään videoyhteyden käyttöä niin kuulemisen osalta kuin etäosallistumisen osalta. Videoneuvottelusta puhutaan, kun tuomioistuin vastaanottaa henkilötodistelua tai kuulee asianosaista oikeudenkäyntiin liittyen ilman hänen läsnäoloaan (Koulu 2014, 79). Etäosallistuminen tarkoittaa, että istuntoon osallistuva henkilö osallistuu reaaliaikaisen kuva -ja äänyhteyden kanssa suulliseen käsittelyyn.

Aihe syntyi ollessani harjoittelussa Ylivieska-Raahen kärjäoikeudessa kesällä 2018. On selvää, että sähköisiä palveluja on otettu käyttöön monellakin alalla ja tuomioistuimissakin on kehitetty sähköistymistä. Sähköistyminen tuomioistuimissa on aiheuttanut alkuun epäilyksiä varmasti monille, ja huoli on ollut etenkin tietoturvasta. Teknisiä laitteita käytetään yhä enenevässä määrin ja niiden laatua sekä tietoturva-asioita kehitetään myös koko ajan. Aihe on ollut jonkinlaisessa murrosvaiheessa jonkin aikaa ja uusimmat lakimuutokset videoyhteyttä koskien ovat tulleet voimaan vuoden 2019 aikana.

Kärjäoikeuden rakenneuudistuksen myötä vuoden 2019 alusta supistettiin tuomioistuinlaitosten toimipaikkoja. Niitä on tällä hetkellä 20 edellisen 27 sijaan. (Laki tuomioistuinlain muuttamisesta 860/2017.) Tämän vuoksi joillakin asiakkailta voi olla käsiteltävään tuomioistuimeen pitkä matka. Etäyhteyden käyttäminen on näissäkin tilanteissa mahdollisuuksien mukaan hyvä keino. Videoyhteyden käyttämisellä saadaan säästöjä matkakustannuksista, todistelukustannuksista ja oikeudenkäynnit saadaan järjestettyä helpommin. Tämän vuoksi myös asioiden käsittely tuomioistuimessa nopeutuu. Se hyödyttää asiakkaiden lisäksi myös tuomioistujia.

Haluan opinnäytetyössäni tuoda esille lakimuutoksia, jotka koskettavat etäyhteyttä ja kuulemista puhelimitse, etäyhteyttä ja kuulemista videon välityksellä sekä teknistä tiedonvälitystapaa. Käyn läpi teknisen tiedonvälitystavan käytön historiaa tuomioistuimessa siitä asti, kun menettelyä on aloitettu ensimmäisen kerran käyttämään. Kerron myöskin missä muodossa teknistä tiedonvälitystapaa aloitettiin käyttämään, missä laajuudessa ja niiden muuttumisen lakiin tulleiden lisäysten tai muutosten myötä. Halusin selvittää, millaisissa tilanteissa videokuulemista käytetään ja minkälaisissa tilanteissa videokuuleminen on poissuljettua.

Oikeudenkäynnin peruseriaatteet koostuvat elementeistä, joilla taataan oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Kontradiktorinen periaate voidaan määrittää prosessioikeudessa pääperiaatteeksi. Sillä tarkoitetaan vastapuolen oikeutta tulla kuulluksi ja mahdollisuus antaa asiassa vastine. Tätä ennen tuomioistuin ei voi tehdä ratkaisua asiassa. Julkisuusperiaate takaa yleisölle mahdollisuuden olla oikeudenkäynnissä läsnä, jos sitä ei julisteta salaiseksi ja saada tietoa oikeudenkäyntimateriaaleista tuomioistuimelta. Suullisuusperiaatteella taataan se, että kun pääkäsittelyssä lausutaan kaikki oikeudenkäyntiaineisto ja muu suullisesti, tuomion perusteena voidaan käyttää kaikkia niitä suullisia lausuntoja, jotka ovat tulleet ilmi pääkäsittelyssä. Välittömyysperiaatteen mukaisesti, kaikki asiaan liittyvä oikeudenkäyntiaineisto tulee esittää asiaa ratkaisevalle tuomioistuimelle välittömästi. Niihin esittelyihin perustuen, jotka ovat pääkäsittelyssä esitetty, tuomioistuin tekee ratkaisun viivyttämättä.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttämistä pakkokeinoasioiden kuulemisissa käsittelen vain lyhyesti. En ole tuonut opinnäytetyössäni laajemmin esille erityisen suojan tarpeessa olevan asianosaisen kuulemista. Valtioiden rajat ylittävien oikeudenkäyntien kuulemisia en käsittele mainittua syvemmin. Lisäksi aiheen ulkopuolella rajasin kokonaisuuden, joka käsittelee seksuaalirikoksen 15–18 vuotiaiden asianomistajien esitutkinnassa antaman videotallenteen käyttämistä todisteena pääkäsittelyssä.

Olen käyttänyt opinnäytetyön menetelmänä lainopillista menetelmää. Lainopin lisäksi käytän laadullista tutkimusmenetelmää. Haastattelin Oulun käräjäoikeudesta kahta käräjätuomaria tuomaan käytännönläheisempää kulmaa teorian rinnalle. Halusin näkökulmaa siviili- ja rikospuolelta, joten haastattelin riita- sekä rikostuomaria. Työssäni mainittu käräjätuomari 1 on rikospuolen tuomari, joka on työskennellyt käräjätuomarin virassa vuodesta 2015. Käräjätuomari 2 on riita-asioiden tuomari ja hän on työskennellyt virassaan yli 12 vuoden ajan. Haastattelujen tulokset olen esittänyt vetoketjumallin mukaan tietoperustan lisäksi.

Opinnäytetyön teoria perustuu aihetta koskevaan lainsäädäntöön, siihen liittyvään oikeuskirjallisuuteen sekä lain esitöihin. Opinnäytetyössäni keskeisiä lakeja ovat oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4) sekä laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689). Keskeisessä osassa ovat myös lakimuutokset oikeudenkäymiskaareen sekä lakin oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Teoria-perustan tueksi olen käyttänyt internet-lähteitä sekä elektronisia julkaisuja.

2 OIKEUDENKÄYNNIN PERUSPERIAATTEET

2.1 Prosessin tavoitteet

Oikeudenkäyntimenettelyä koskevat prosessiperiaatteet ovat oikeusperiaatteita, joiden avulla turvataan oikea lopputulos sille prosessille, joka on tavoitteena. Se tulee taata oikeudenmukaisella oikeudenkäynnillä. (Jokela 2016, 73.)

Pääperiaatteina prosessioikeudessa on kontradiktorinen periaate. Yhteisiä prosessipääperiaatteita siviili- ja rikosprosessille ovat yhä oikeudenkäynnin julkisuus-, suullisuus-, välittömyys ja keskitysperiaatteet. Näiden lisäksi hyvin tärkeitä periaatteita ovat tasa-arvo, tarvittaessa asianosaisen oikeus oikeusapuun, todistusten harkinnan vapaa periaate ja riippumattomuus tuomioistuimesta. (Jokela 2016, 76.)

2.2 Kontradiktorinen periaate

Kontradiktorinen periaate on prosessiperiaatteista ehdottomin oikeusperiaate (Jokela 2016, 81). Oikeudenkäynnissä kontradiktorisperiaate tarkoittaa useimmin vastapuolen kuulemisen periaatetta. Tämä tarkoittaa sitä, tuomioistuin ei voi ratkaista juttua ennen kuin vastapuolelle on annettu mahdollisuus antaa asiassa vastine. Kummallakin asianosaisella on tilaisuus esittää omat vaatimukset ja väitteet perustelujen kanssa sekä niitä vahvistavat todisteet. Lisäksi periaatteen mukaan asianosaisen tulee myös saada tieto vastapuolensa vaatimuksista, väitteistä sekä todisteista. (Jokela 2016, 78.)

Tuomioistuin ei voi perustella ratkaisua oikeudenkäyntiaineistolla, johon liittyen asianosaiselle ei ole annettu tarvittavaa tilaisuutta tulla kuulluksi (Jokela 2016,78). Tuomion perusteluista tulee käydä ilmi mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu pohjautuu. Lisäksi perusteluista pitää nähdä millä perusteella riitainen seikka on näytetty toteen tai on jäänyt näyttämättä. (Oikeudenkäymiskaari 4/1734 24:4§.) Kuulemisperiaatteen sisältyy myös aineisto, jota tuomioistuin saa haltuunsa viran puolesta sekä tuomioistuimen huomioon otettavat oikeustositteet ja lainsoveltamiskysymykset (Jokela 2016, 78).

Jos rikosasiassa on ollut kuultavana anonyymi todistaja, täytyy tuomioistuimen perustella erityisesti, mikä arvo oli hänen näytöllään kyseisessä asiassa. Sama perusteluvollisuus koskettaa tuomioistuinta myös, jos asianomistajan tai todistajan henkilökohtaisen kuulemisen sijaan on käytetty todisteena esitutkintapöytäkirjaan tai muuhun asiakirjaan merkittyä tai jollain muulla tavalla annettua lausumaa. Tämän perustelun lisäksi täytyy erityisesti perustella, miksei asianomistajaa tai todistajaa ole kuultu oikeudenkäynnissä henkilökohtaisesti. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997 11:4§.)

Kontradiktorinen periaate eli asianosaisen oikeus tulla kuulluksi on lueteltu ihmisten perusoikeuksiin kaikkialla ja se on monissa maissa mukana perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus 8/1976 14 artikla) mukaan, kun päätetään rikossyytteestä henkilöä vastaan tai kyseessä on riita-asiassa hänen oikeuksistansa tai velvoituksista, kaikki ovat yhdenvertaisia tuomioistuimen edessä ja jokaisella on oikeus rehelliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin.

Jokaisella rikoksesta syytetyllä on vähimmäisoikeuksina muun muassa seuraavat oikeudet: saada viivyttämättä täsmällinen tieto häneen kohdistettujen syytteiden sisällöstä ja perusteista kielellä jota hän ymmärtää, saada tarvittava aika puolustuksensa valmisteluun, oikeus puolustautua itse henkilökohtaisesti tai valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä tarvittaessa oikeusavun avustuksella sekä oikeus kuulustella todistajia, jotka todistavat häntä vastaan sekä häntä puolustavia todistajia kutsutuksi ja kuulustelluksi samoissa olosuhteissa. (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999 6 artikla.)

2.2.1 Kontradiktorinen periaate siviiliprosessissa

Siviiliprosessioikeuden puolella kontradiktorinen periaate toteutuu niin, että molemmille asianosaisille on annettu tilaisuus tulla kuulluksi. Asianosainen ei voi vaikuttaa tuomion antamiseen jättäytymällä pois oikeudenkäynnistä. Sen sijaan hän tekee itse ratkaisun siitä, haluaako hän käyttää oman tilaisuutensa tulla asiassa kuulluksi. (Jokela 2016, 82.) Riita-asia, jossa sovinto on sallittu, voidaan ratkaista yksipuolisella tuomiolla, jos vastapuoli ei ole saapunut istuntoon tai hän ei ole vastannut kirjalliseen lausumapyyntöön (OK 12:10§).

Yksipuolisen tuomion antamisen jälkeen sillä asianosaisella, jota vastaan tuomio on annettu, on oikeus hakea takaisinsaantia kyseisestä tuomioistuimesta. Kun yksipuolinen tuomio on annettu sen vuoksi, että asianosainen ei ole toimittanut kirjallista lausumaa tai saapunut itse käräjäoikeuteen, asianosaisen täytyy hakemuksessaan tuoda ilmi tuomion muuttamiseen vaikuttava syy, joka olisi vaikuttanut asian ratkaisuvaiheessa. (OK 12:15§.)

Jos yksipuolinen tuomio on annettu siitä syystä, että kirjallista lausumaa ei ole annettu asianosaisen puolelta, hänen pitää ilmoittaa kantansa kirjallisessa lausumapyynnössä esitettyihin kysymyksiin takaisisaantihakemuksessa. (OK 12:15§.) Kun tuomioistuin katsoo, että asianosaisen läsnäolo oikeudenkäynnissä asian selvittämiseksi on tarpeellista, hänet voidaan määrätä saapumaan oikeudenkäyntiin sakon uhalla. Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, kehoitetaan vastaaja aina saapumaan sakon uhalla oikeudenkäyntiin. (OK 12:16§.)

2.2.2 Kontradiktorinen periaate rikosprosessissa

Rikosprosessissa syytettyä on pääsääntöisesti kuultava henkilökohtaisesti tai häntä edustavan asiamiehen kautta. Pyrkimys siihen, että kontradiktorista periaatetta noudatetaan rikosprosessissa tiukemmin, pohjautuu syytetyn oikeusturvan korostamiseen sekä aineelliseen totuuteen. Syytetty ei ole kuitenkaan velvollinen vastaamaan hänelle esitettyihin kysymyksiin. Rikosprosessi on lähentynyt kuulemisvelvollisuuden osalta enemmän siviiliprosessia, koska syytetyn kuulemisvelvollisuutta on lievennetty aikaisempaan verrattuna. (Jokela 2016, 83.)

Vastaajan poissaolosta huolimatta rikosasia voidaan tutkia ja ratkaista, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole välttämätön ja hänet on kutsuttu tuomioistuimeen, sillä uhalla, että asia voidaan ratkaista ilman hänen läsnäoloaan. Tällöin kyseessä voi olla vähäinen rikosasia, josta voidaan tuomita rikesakko, sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus ja enintään 10 000 euron arvoinen menettämisseuraamus. Syytetylle on siis varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Vaikka vastaaja ei olisi läsnä oikeudenkäynnissä, se ei ole esteenä syytteiden ja muiden vaatimusten hylkäämiselle. (ROL 8:11 §.)

Jos syytetty on suostunut, asia voidaan tutkia ja ratkaista vaikka hän ei olisikaan paikalla oikeudenkäynnissä ja hänet on sinne sellaisella uhalla kutsuttu sekä asian selvittämiseksi hänen läsnäolonsa ei ole välttämätöntä. Tällöin rangaistus ei voi olla yhdeksää kuukautta kestävä vankeusrangaistusta ankarampi. (ROL 8:12 §.)

2.3 Julkisuusperiaate

Julkisuusperiaate on yksi hyvin keskeinen periaate oikeudenkäynnissä. Julkisuusperiaatteen tarkoitus on se, että yleisöllä on oikeus olla oikeudenkäynnissä läsnä ja saada oikeudenkäyntimateriaalista tietoa (Jokela 2016, 89). Lisäksi julkisuusperiaatteeseen kuuluu oikeudenkäynnissä osapuolena olevan asianosaisen oikeus tiedonsaantiin. ”Asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä” (Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 370/2007 12 §).

Tuomioistuin voi päättää asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syytä, että suullinen käsittely pidetään kokonaan tai osittain ilman yleisön läsnäoloa. Perusteet, joiden vuoksi istunto voidaan pitää ilman yleisöä, löytyvät julkisuuslain 15 §:stä. Perusteena voi olla se, että oikeudenkäynnin aikana käsitellään henkilön yksityiselämään, terveydentilaan tai vammaisuuteen liittyviä arkaluonteisia tietoja tai mukana oikeudenkäynnissä on salassa pidettäväksi määrätty oikeudenkäyntiasiakirja.

Julkisuusperiaatteen tavoite on turvata asianosaisten oikeusturvaa erityisesti rikosprosessin aikana. Julkinen oikeudenkäynti on kansalaisille mahdollisuus seurata ja vaikuttaa tuomioistuimen toimintaan. Tämä on hyvä keino ehkäistä tuomioistuimen mielivaltaa ja lain väärinkäyttöä. Lisäksi kansalaiset luottavat enemmän tuomioistuihin, koska oikeudenkäynnit ovat pääosin julkisia. (Jokela 2016, 89.)

2.4 Suullisuusperiaate

Tärkeimpiin prosessiperiaatteisiin kuuluu oikeudenkäynnin suullisuus. Alioikeudessa menettely on jaettu valmisteluun ja pääkäsittelyyn, mutta tuomion perustana voi käyttää yleensä vain sitä, mikä

on tullut ilmi pääkäsitteilyn aikana. Suullisuusperiaate korostuu prosessitoimissa siinä, että asian oikeudenkäyntiaineisto esitetään suullisena tuomioistuimelle. Suullisuus ymmärretään välittömänä kommunikaationa niin, että tieto välittyy samassa tilaisuudessa olevien ihmisten kesken henkilöltä toiselle. Suullisuusperiaatteeseen sisältyy se, että pääkäsitteilyn aikana suullisesti esitetty asia on aineistoa, jolla voidaan perustella tuomio. (Jokela 2016, 128.)

Oikeudenkäynteihin lisätty teknisten laitteiden käyttäminen vaikuttaa suullisuusperiaatteen toteutumiseen käytännössä. Nykyään asianosaista on mahdollista kuulla esimerkiksi videoyhteyden kautta, joten henkilökohtainen läsnäolo suullisessa istunnossa ei ole aina välttämätöntä. Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen, kuten puhelinyhteys tai videoyhteys, voidaan kuitenkin luokitella kuuluvaksi suullisuusperiaatteeseen. Sen sijaan sähköpostitse käytävä tiedonvaihto tai teksti -ja multimediaviestit luokitellaan kirjallisen menettelyn puolelle. (Jokela 2016, 133.)

Videokuulemisen lisääntyminen on kuitenkin heikentänyt hieman oikeudenkäynnin suullisuutta ja välittömyyttä, koska asianosaiset eivät kohtaa toisiaan fyysisesti samassa tilassa eikä puhe kohdistu suoraan toiselle. Videokuuleminen mahdollistaa joissakin tapauksissa sen, että voidaan kuulla henkilöä, jolla ei olisi muuten mahdollisuutta päästä oikeudenkäyntiin. (Jokela 2016, 133.)

2.4.1 Suullisuusperiaate siviiliprosessissa

Alioikeuden riita-asiain menettelyssä sovitetaan yhteen suullista ja kirjallista menettelyä. Alkuun hyödynnetään kirjallisia esityksiä ja varsinaiset istunnot ovat vasta suullisia. (Jokela 2016, 134.) Asia tulee vireille kirjallisella haastehakemuksella, joka toimitetaan käräjäoikeuden kansliaan. Haastehakemuksen tulee olla riittävän täsmällinen ja yksityiskohtainen. Siitä tulee käydä ilmi muun muassa kantajan yksilöity vaatimus ja seikat joihin vaatimus perustuu sekä ne todisteet, jotka kantaja esittää kanteen tueksi, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen. (OK 5:1-2 §.) Riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, ei tuomio voi pohjautua seikkaan, johon itse asianosainen ei ole vaatimuksen tai vastustamisen tueksi vedonnut (OK 25:3.2 §).

Haasteessa on kantajalle annettu kehoitus vastata kanteeseen kirjallisesti. Vastaajaa voidaan kehottaa antamaan suullinen vastaus valmisteluistunnossa, jos oletetaan että näin voidaan nopeuttaa

asian käsittelyä tai vastaaja ei vastaisi kirjallisesti. (OK 5:9 §.) Riita-asian valmistelussakin noudatetaan kuulemisperiaatetta. Tarvittaessa tuomioistuimen on varattava asianosaisille mahdollisuus lausua näkemyksensä siitä, miten valmistelu tulisi riita-asiasian osalta järjestää (OK 5:17.2 §).

Tuomioistuin kutsuu asianosaiset valmisteluistuntoon, jossa jatketaan asian käsittelyä siitä, mihin kirjallisessa valmistelussa on päädytty. Asianosainen ei saa lukea tai antaa tuomioistuimelle valmisteluistunnon aikana oikeudenkäyntikirjelmää tai jotain muuta kirjallista lausumaa. Hän voi hyödyntää suullisessa esityksessään kirjallisessa valmistelussa mukana ollutta oikeudenkäyntiaineistoa tai käyttää apunaan kirjallista muistiinpanoa. (OK 5:15 c §.)

Pääkäsittelyn aikana suullisuus on tärkeää, jotta asianosaisilla ja tuomioistuimen jäsenillä on todellisen vuoropuheluun mahdollisuus. Näin varmistetaan oikeudenkäynnin tehokas johtaminen sekä se, että asia saadaan käsiteltyä yhtäjaksoisesti. Suullinen puheenvuoro mahdollistaa tuomioistuimen jäsenille pääkäsittelyssä hyvän kokonaiskuvan asiasta, jotta todistusharkinnalla on luotettava pohja. (Jokela 2016, 137.) Pääkäsittelyssä asianosaisen ei ole valmisteluistunnon tavoin sallittua lukea tai antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa tai muutenkaan esitellä asiaa kirjallisesti. Apuna voi kuitenkin käyttää asiakirjaa, josta lukee vaatimuksensa tai suoriin viittauksiin oikeuskäytäntöön tai oikeuskirjallisuuteen. Myös kirjallisia muistiinpanoja voi käyttää muistin avuksi. (OK 6:3 §.)

Suullisuusperiaate koskettaa myös todistelua. Todistajan tai asianosaisen, jota kuullaan todistelutarkoituksessa, pitää esittää kertomuksensa suullisesti, ilman viittaamista kirjalliseen kertomukseen. Muistin apuna kuultava voi kuitenkin käyttää kirjallisia muistiinpanoja. Kuultavan aiempaa kertomusta tuomioistuimelle, syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle voidaan käyttää todisteena, jos hänen esitelty kertomus pääkäsittelyssä joltain osin poikkeaa siitä tai kuultava ei ole antanut kertomusta pääkäsittelyssä ollenkaan. (OK 17:47 §.)

2.4.2 Suullisuusperiaate rikosprosessissa

Rikosprosessissa voidaan järjestää myös suullinen valmistelu, jos se jostain erityisestä syystä edesauttaa sitä, että pääkäsittely saadaan pidettyä yhtäjaksoisesti. Jos tuomioistuin katsoo aiheelliseksi, se voi pyytää asianosaiselta kirjallisen lausuman ennen suullisen valmistelun istuntoa. (ROL

5:10 §.) Suullisessa valmisteluistunnossa asianosainen ei kuitenkaan voi lukea tai antaa kirjallista lausumaa tuomioistuimelle. Jos kyseessä on useita teknisiä tietoja tai numerotietoja sisältäviä asiakirjoja, joiden pelkkä suullinen esittely olisi vaikeaselkosista, voi hän lukea ne asiakirjasta. Myös vaatimuksensa ja suorat viittaukset oikeuskäytäntöön voi lukea asiakirjasta sekä käyttää muistiinpanoja muistin apuna. (ROL 6:6 §.)

Rikosprosessissa asianosaisten kuuleminen on jopa hieman tärkeämpää kuin siviiliprosessissa. Valmisteluistunnon tavoin pääkäsittelyssä esitetään lausunnot suullisesti. Yleisesti asianosainen ei saa viitata pääkäsittelyssä esitutkinnassa annettuun kertomukseen tai kirjalliseen lausumaan, joka on annettu tuomioistuimelle aiemmin. (Jokela 2016, 141.) Voi kuitenkin käyttää muistiinpanoja muistin apuna tai lukea vaatimuksensa kirjallisesta asiakirjasta, aivan kuten valmisteluistunnossa-kin (ROL 6:6 §).

2.5 Välittömyysperiaate

Prosessioikeudessa välittömyysperiaate tarkoittaa oikeudenkäynnin välittömyyttä. Se tarkoittaa sitä, että kaikki oikeudenkäyntiin liittyvä aineisto täytyy esittää asian ratkaisevalle tuomioistuimelle välittömästi. Tuomioistuin tekee ratkaisunsa viivyttämättä perustuen niihin esittelyihin, jotka ovat käsittelyssä esitetty. Tuomioistuin ei voi perustella ratkaisuaan pöytäkirjaan tai muuhun kirjalliseen aineistoon vedoten. Välittömyysperiaate vaikuttaa asianosaisten lausumiin sekä varsinaiseen todisteluun. (Jokela 2016, 148.)

Todistelun kannalta välittömyysperiaate ilmenee siten, että tuomioistuin voi ottaa huomioon vain ne todistuseikat, jotka on esitetty istunnossa tai seikat, jotka ilmenevät siitä, mitä istunnossa on havainnointu. Lisäksi alkuperäisiä todisteita ja ensikätisiä todistuskeinoja tulee käyttää tuomion perusteena, jos se on mahdollista. Välittömyysperiaatteeseen sisältyy myös aikamääre siinä, että asian päätös tehdään välittömästi, kun todisteet on vastaanotettu. (Jokela 2016, 149.) Välittömyysperiaatteen hyöty on, että tuomioistuin on suorassa yhteydessä henkilöihin, jotka esiintyvät oikeudenkäynnissä. Tuomioistuimella on tällöin hyvät mahdollisuudet arvioida käsittelyssä ilmi tulleita todisteita ja päättää tuomio aineellisesti oikeaksi. (Jokela 2016, 150.)

Rikosprosessissa syytetyllä on oikeus esittää kysymyksiä häntä vastaan todistaville todistajille (KP-sopimus 14 artikla 3.kohta). Sama oikeus on myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (6 artikla 3d. kohta). Henkilötodistelun kannalta oikeudenkäynnin välittömyys on erittäin tärkeää. Yleisesti ottaen tuomioistuin ei voi käyttää kirjallista yksiluohteista kertomusta todisteena, jos se on annettu vireillä olevan tai alkavan oikeudenkäynnin varalta. Asianosaisten suostumuksesta tällaista asiakirjaa voidaan kuitenkin käyttää todisteena riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu. Esitutkinnan videotallennettua tai kuva- ja äänitallennettua kuulustelua voidaan käyttää todisteena OK 17:24:n pykälän ehdoin, esimerkiksi alle 15 vuotiaan henkilön kohdalla tai henkilön, jonka henkinen toiminta on häiriintynyt. Tässä tapauksessa syytetyllä tulee kuitenkin olla mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. (OK 17:24 §.)

Todisteena tuomioistuimessa ei voi käyttää esitutkintapöytäkirjaan tai muualle asiakirjoihin tai muutoin annettua lausumaa, ellei laissa toisin säädetä. Näin voidaan kuitenkin toimia, jos lausuman antanutta ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai sen ulkopuolella tai häntä ei ole saatu tavoitettua toimenpiteistä huolimatta ja asian ratkaiseminen täytyy tehdä viivyttämättä. (OK 17:24 §.) Sillä, että todistajankertomuksen antajaa pyritään aina kuulemaan oikeudenkäynnissä todistajana henkilökohtaisesti sen sijaan, että kirjallista todistajankertomusta käytettäisiin ainoana todisteena, pyritään turvaamaan todistelun luotettavuus ja aineellinen totuus (Jokela 2016, 152).

Tuomioon perusteiksi voidaan ottaa huomioon ainoastaan se oikeudenkäyntiaineisto, mikä on esitetty oikeudenkäynnissä. Tämä koskee myös tilannetta, jos asiassa joudutaan järjestämään uusi pääkäsittely. Tällöinkin voidaan huomioida ne todisteet, jotka on esitetty kyseisessä istunnossa. (OK 24:2.1 §, ROL 11:2.1 §.) Jos asia ratkaistaan valmistelussa, tuomiossa voidaan käyttää perusteina niitä asioita, jotka ovat tulleet ilmi haastehakemuksessa, kirjallisessa vastauksessa ja lausumassa tai ne asiat, jotka on muutoin esitetty (OK 24:2.1 §).

3 TEKNINEN TIEDONVÄLITYSTAPA

Tuomioistuinverkosto on harventunut viimeksi tämän vuoden alussa, joten käräjäoikeuksissa tulee hyödyntää digitalisaatiota mahdollisuuksien mukaan yhä enemmän, jotta asiakkaille taataan samanlaiset tuomioistuinten palvelut, kuin ennen käräjäoikeuksien vähenemistä. Tämä on tärkeää etenkin harvaan asutulla alueella, jossa tuomioistuimeen voi olla suuri välimatka. Sähköisten menetelmien käyttö korvaa yhä enenevässä määrin henkilökohtaista asiointia tuomioistuimissa. (Oikeusministeriö 2018, 22.)

Videoneuvottelua voidaan käyttää esimerkiksi eri tuomioistuinten välillä maan sisäisissä oikeudenkäynneissä, pakkokeinoasioiden käsittelyssä siten, että vastaajan tai syytetyn ei tarvitse olla asiaa käsiteltävän tuomioistuimen istuntokäsittelyssä mukana tai rajat ylittävissä oikeudenkäynnissä huomioiden kansainvälisten sopimusten määräykset (Oikeus 2014, viitattu 3.6.2019). Myös kuulemiset todistelutarkoituksessa, voidaan suorittaa teknisen tiedonvälitystavan avulla sekä siviili -ja rikosasioissa.

3.1 Oikeudenkäyntiprosessiin vaikuttavat hyödyt

Oikeudenkäynnin osapuolten näkökulmasta etäosallistuminen vähentää oikeudenkäynnistä aiheutuvaa haittaa sekä kustannuksia. Tuomioistuinten palvelu paranee, kun etäosallistumisen käyttöä edistetään niin, että käräjäoikeuden istuntoon ei tarvitse aina tulla henkilökohtaisesti paikan päälle. (Oikeusministeriö 2018, 26.) Etäyhteyden käyttämisen myötä tuomioistuimeen matkustamisesta aiheutuvat kustannukset vähenevät, koska oikeudenkäyntiin osallistumisen takia ei tarvitse välttämättä matkustaa kohtuuttoman pitkää matkaa, jos henkilön on mahdollisuus osallistua tai häntä voidaan kuullaan etäyhteydellä. (Oikeusministeriö 2013, 26, 5.)

Videoneuvottelua hyödyntämällä oikeudenkäyntiprosesseja saadaan nopeammaksi ja tehokkaammaksi. Teknisillä apuvälineillä tapahtuva kuuleminen tai osallistuminen istuntoon tehostaa myös tuomioistuinten käytön resursseja. Istunnon järjestäminen voi olla helpompaa, kun kuuleminen tai osallistuminen on mahdollista suorittaa etänä. (Käräjätuomari 2, 2019.) Vaikutukset koskevat asi-anosaisten ja todistajien lisäksi tuomioistuinta, syyttäjiä, poliisia ja oikeudenkäyntiavustajia. (Oikeusministeriö 2013, 26, 5.)

Istuntojen poissaolot sekä niiden peruttamispyyntö ja istuntojen peruuntumiset vähenevät, kun on mahdollisuus etäosallistumiseen. Noudon uhalla kutsuttujen osapuolien hakemisesta aiheutuvat noutokustannukset vähenevät sekä poliisien työ, joiden avulla nouto toteutetaan, vähenee. (Käräjätuomari 1, 2019.)

3.2 Etäosallistuminen ja videoyhteyden käyttö

Tietyillä edellytyksillä on mahdollista osallistua tuomioistuimen käsittelyyn etäyhteyden kautta tai muulla soveltuvalla tiedonvälitystavalla. Istuntoon osallistuvat tällöin ne, jotka ovat henkilökohtaisesti istuntopaikalla sekä etäyhteyden kautta osallistuvat. Kaikilla tulee olla puhe- ja näköyhteys keskenään. Etäosallistuminen suulliseen käsittelyyn rinnastetaan henkilökohtaiseen läsnäoloon paikan päällä. Laissa ei enää niinkään rajoiteta etäosallistumisen käyttöä. Sitä voidaan käyttää, kunhan tuomioistuin on katsonut sen soveliaaksi ja asianosaiset ovat siihen itse suostuneet. Etäyhteyden kautta osallistuminen ei ole oikeus, jonka voi valita aina halutessaan, vaan yksittäistapauksissa asiasta päättää viime kädessä istunnon puheenjohtaja. (Oikeusministeriö 2018, 15–16.)

Yleisin tilanne videoyhteyden käyttämisessä on se, että todistaja tai asianosainen asuu kaukana käsittelevästä tuomioistuimesta. Myös liikkumista rajoittava terveydentila on peruste, jolla asianosainen tai todistaja pyytää kuulemistaan videolla tai puhelimitse. Menettelyä voidaan pyytää myös siinä tapauksessa, jos kyseinen osapuoli on istunnon ajankohdan aikana raskaana, matkoilla tai hänellä on työeste. Jossain tapauksessa asianosaisella voi olla sellainen henkinen sairaus ja lääkärintodistus siitä, että kuuleminen ei onnistu istuntosalissa vaan rauhallisemmassa paikassa. Tällöin voidaan käyttää videota henkilön kuulemiseen. Hänen avustajansa voi olla asianosaisen kanssa videoyhteydellä tai istuntosalissa. Avustaja voi olla myös hänen päämiehensä kuulemisen ajan videoyhteydellä ja tulla sen jälkeen istuntosaliin. (Käräjätuomari 1, 2019.)

Rikosasiassa asianosainen voi osallistua puhe- ja näköyhteyden mahdollistavalla teknisellä tiedonvälitystavalla suulliseen istuntoon, jos hän on itse antanut siihen suostumuksensa ja tuomioistuin on harkinnut sen tapauskohtaisesti soveliaaksi. Myös rikosasian vastaaja, asianomistajan laillinen edustaja, sekä päämiehen suostumuksella vastaajan tai asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja tai

-asiamies voi osallistua etäyhteydellä suulliseen istuntoon. Teknisellä tiedonvälitystavalla osallistuksessa henkilö korvaa hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa istunnossa. (ROL 8:13 §.)

Jos tuomioistuin on harkinnut sen tarkoituksenmukaiseksi, myös rikosasian valmisteluistunto voidaan pitää puhelimen välityksellä tai muulla puheyhteyden mahdollistavalla teknisellä tiedonvälitystavalla (ROL 5:10 a §). Kun etäyhteydellä osallistuvan henkilön etäyhteyspaikka on toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen tiloissa, voidaan käyttää pakkokeinoja ja poissaoloseuraamuksia (ROL 8:13 §).

Suulliseen käsittelyyn riita-asian asianosainen voi osallistua teknisen tiedonvälitystavan avulla, jos hän on siihen antanut suostumuksensa ja tuomioistuin on harkinnut sen käytön soveliaaksi kyseisessä tapauksessa. Käsittelyyn osallistuvilla henkilöillä tulee olla puhe- ja näköyhteys keskenään. Tämä koskee myös asianosaisen laillista edustajaa sekä päämiehen suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamiestään. (OK 12:8 §.)

Kun riita-asiassa todistajan intressi asian suhteen on pienempi, kuin matkustamisesta pääkäsittelyyn aiheutuvat kustannukset, on järkevää päätyä käyttämään etäyhteyttä. Tuomioistuin ei halua myöskään todistajille hankaluutta ja vaatia matkustamaan esimerkiksi pitkää matkaa käsittelevään tuomioistuimeen, jos kuuleminen voi tapahtua etäyhteydellä. Riita-asioissa erityisesti valmisteluistuntoon soveltuu usein käytettäväksi puhelin -tai videoyhteys, jos kyseessä on pienempi asiakokoinaisuus. (Käräjätuomari 2, 2019.)

Rikosasioissa useimmiten videoyhteyden käyttöä ehdottaa tuomioistuimelle asianosainen itse tai hänen avustajansa. Uutta juttua tarkastellessa myös tuomari miettii, olisiko asiassa järkevää suorittaa kuuleminen tai istuntoon osallistuminen videoyhteydellä tai puhelimen välityksellä. 15–18 vuotiaan lapsen kohdalla hänen vanhempansa lakimääräisinä edunvalvojina, voivat esittää tuomioistuimelle pyynnön etäyhteyden käyttämiseen tai edunvalvoja täysi-ikäisen päämiehen kohdalla. (Käräjätuomari 1, 2019.)

Riita-asioissa yleisimmin aloite etäyhteyden käyttämiseen tulee asiamiehiltä- tai avustajilta, jotka ehdottavat käytäntöä päämiehellensä tai todistajalle. Yleensä pyynnölle esitetään myös jokin peruste, muttei aina ja se ei kuitenkaan ole pakollista. Myös tuomari voi ehdottaa videoyhteyden käyttöä asianosaiselle. Jos hän suostuu, sen jälkeen puheenjohtaja harkitsee, onko se kyseiseen ta-

paukseen soveliaasta. Puheenjohtajan aloitteellisuus voi tulla esimerkiksi tilanteessa, jossa päämiehellä tai todistajalla ei ole avustajaa, joka yleisimmin ehdottaa etäyhteyden käyttöä tai jos todistajien matkakustannukset olisivat korkeat. (Käräjätuomari 2, 2019.)

Muiden asianosaisten suostumusta ei vaadita siihen, että jokin asianosaisista osallistuu istuntoon etänä. Kuitenkin tarvittaessa tuomioistuin kuulee asianosaisia seikoista, jotka vaikuttavat etäosallistumisen käyttämiseen. Jos asiassa tuomioistuin katsoo, että henkilöä voitaisiin kuulla todistelutarkoituksessa videon avulla tai puhelimen välityksellä, kysytään syyttäjältä sekä mahdollisilta asianosaisten avustajilta, sopiiko tämä käytäntö heille. Useimmiten vastaus on myöntävä. (Käräjätuomari 1, 2019.) Jos riita-asiassa halutaan kuulla jotain todistajaa puhelimen välityksellä, kysytään toisen osapuolen avustajalta mielipidettä tähän. Jos avustajilla ei ole mitään sitä vastaan ja tuomioistuin on harkinnut sen asiassa soveliaaksi, ei ole estettä kuulemiseen puhelimen avulla. (Käräjätuomari 2, 2019.)

Rikosasioissa todistajan tai asianomistajan kuuleminen videolla tai puhelimen kautta, ei vaadi laajaa perustelua ja käytäntö on hyvin yleinen, vaikka senkin käyttämiseen usein jokin peruste esitetään. Kuitenkin asianosainen, joka toivoo etäosallistumista videoyhteydellä, eli on mukana videon välityksellä istunnon alusta loppuun saakka, tulee perustella pyyntö tuomioistuimelle jollakin tavalla. Pyyntöön hyväksyminen edellyttää aina tuomarin tapauskohtaista harkintaa. (Käräjätuomari 1, 2019.)

3.3 Kuuleminen

3.3.1 Kuuleminen teknisellä tiedonvälitystavalla

Videoneuvottelulla tai muulla teknisellä tiedonvälitystavalla, joka mahdollistaa osallistujien kesken puhe- ja näköyhteyden, voidaan kuulla todistajaa, asiantuntijaa sekä todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista oikeuden istunnossa tuomioistuimen harkinnan mukaan. Lisäksi jonkin seuraavista ehdoista tulee täyttyä: kuultava on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt tulemaan pääkäsittelyyn, kuultavan todistelun merkitykseen verrattuna hänen saapumisesta istuntokäsittelyyn aiheutuu huomattavia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa, kuultavan kertomuksen uskottavuutta ei ole tarpeen kyseenalaistaa etäyhteyttä käytettäessä, se on tarpeellista kuultavan tai hänelle läheisen henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalla uhallta, kuultava on alle 15 vuotias tai

hänellä on häiriintynyt henkinen toiminta tai kuultava on hänen olosuhteisiinsa tai rikoksen laatuun nähden erityisen suojan tarpeessa. (OK 17:52 §.)

Pelkästään puheyhteyden mahdollistavaa kuulemista puhelimen välityksellä voidaan käyttää myös tietyissä tilanteissa. Sen perusteena voi olla se, että kuultava henkilö ei sairauden tai muun syyn vuoksi pääse istuntokäsittelyyn paikan päälle, hänen saapumisestaan aiheutuisi merkittävää haittaa tai isoja kustannuksia todisteen merkitykseen verrattuna tai kertomusta voidaan luotettavasti arvioida myös puhelimen välityksellä. Puhelinkuulemista käytettäessä kuultavan on myös varauduttava vastaamaan muiden asianosaisten kysymyksiin. (OK 17:52 §.)

Rikosasiassa voidaan kuulla todistajaa anonyymisti, jos se on olosuhteet huomioon ottaen tarpeellista. Kun todistaja haluaa pysyä anonyymina ja hänen henkilöllisyytensä salataan, hän voi osallistua istuntoon puhelimen välityksellä, videoyhteydellä tai muulla teknisellä tiedonvälitystavalla. Myös kuuleminen on mahdollista toteuttaa näkösuojan takaa tai niin, että vastaaja ei ole läsnä samassa salissa samaan aikaan. Kuulemisen aikana kuultavan ääni voidaan muuntaa niin, että hänen henkilöllisyytensä pysyy salassa. Myös anonyymille todistajalle voidaan esittää kysymyksiä. (OK 17:53 §.)

3.3.2 Puhelinkuuleminen rikosasioissa

Puhelinkuulemisen käytön soveliaisuus arvioidaan aina tapauskohtaisesti, koska pääsääntö on kuultavan henkilökohtainen saapuminen paikalle. Puhelinkuulemista voidaan käyttää asianomistajan, todistajan tai asiantuntijan kohdalla, jos hän sitä pyytää ja oikeudenkäymiskaaren seuraavat ehdot täyttyvät. (Käräjätuomari 1, 2019.) Henkilöä voidaan kuulla myös puhelimen välityksellä tuomioistuimen harkitessa tämä soveliaaksi ja jos jokin seuraavista ehdoista toteutuu: henkilö on esinyt sairauden tai muun syyn vuoksi tulemaan pääkäsittelyyn, hänen henkilökohtaisesta saapumisestaan pääkäsittelyyn aiheutuu huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa todistelun merkitykseen nähden tai hänen kertomuksensa uskottavuutta voidaan arvioida luotettavasti ilman henkilökohtaista läsnäoloa. (OK 17:52 §.)

Puhelinkuulemista on mahdollista käyttää tilanteissa, jossa todistajalta tai asianomistajalta kysytään asiassa pieniä yksityiskohtia, syytteen teonkuvauksessa on jotain riidatonta tai asiassa on

kyseisen henkilön kertomuksen lisäksi muutakin selvitystä. Jos kuultavan kertomuksen uskottavuutta ei ole syytä epäillä tai sen arviointi on helppoa, voidaan häntä kuulla myös puhelimitse. Joskus kun kuulemisen aikana videoyhteyttä ei ole saatu toimimaan kuultavan ja istuntopaikan välillä, on jouduttu käyttämään sen sijaan puhelinkuulemista. (Käräjätuomari 1, 2019.)

Jos kuultavan kertomuksen uskottavuudesta tulisi kiistaa asiassa, ei sitä voida ottaa vastaan puhelinkuulemisena. Lisäksi mahdollinen havainnollistava materiaali, jota istunnon aikana mahdollisesti käytetään, ei välity puhelimesta kuultavalle todistajalle tai asianomistajalle. Havainnollistavaa materiaalia voivat olla esimerkiksi kirjallinen todistelu, valokuvat tai katselmusesineet. Jossain tilanteessa voidaan nähdä paremmaksi kuulla henkilöä puhelimitse, jos hän olisi muuten vastahakoinen tulemaan kuulemiseen esimerkiksi suuren välimatkan vuoksi. (Käräjätuomari 1, 2019.)

Jos henkilö on kutsuttu puhelinkuultavana istuntoon, kutsuun ei voi liittää esimerkiksi sakon uhkaa siitä, jos hän ei vastaakaan puhelimeen sovittuna ajankohtana. Sen vuoksi puhelinkuulemisen käyttö on kyseenalaista siinä tapauksessa, jos on epäily siitä, että hän ei vastaisi puhelimeen kuulemisajankohtana. (Käräjätuomari 1, 2019.)

3.3.3 Puhelinkuuleminen riita-asioissa

Riita-asioissa puhelinkuulemisen käyttäminen on hyvin yleistä. Asianosaista, kantajaa tai vastaajaa sekä todistajaa voidaan kuulla puhelimitse todistelutarkoituksessa. Kustannusten säästämiseksi ja matkustamisesta aiheutuvan haitan vuoksi voi olla järkevämpää kuulla todistajia puhelimen välityksellä, etenkin jos useampikin todistaja olisi tulossa pitkän välimatkan päästä kuultavaksi istuntoon. (Käräjätuomari 2, 2019.)

Puhelinkuulemista ehdottaa yleensä todistajan puolesta hänen avustajansa. Puheenjohtaja kysyy kuitenkin toisen osapuolen avustajilta, sopiiko heille, että kyseistä todistajaa kuullaan puhelimitse. Yleisesti ottaen käytäntö sujuu joustavasti. (Käräjätuomari 2, 2019.) Riita-asian valmisteluistunto on mahdollista pitää puhelimen välityksellä tai teknisellä tiedonvälitystavalla, jonka aikana osallistujilla on puheysteys keskenään. Tuomioistuin harkitsee sen käytön tapauskohtaisesti. (OK 5:15 d §.)

Kaikkiin tilanteisiin puhelinkuulemisen käyttäminen ei kuitenkaan sovellu. Esimerkiksi jos tapauksessa on sana vastaan sana eikä muuta näyttöä ole esitetty, voi uskottavuuden arvioimisen kannalta järkevämpää, että osapuolia kuullaan salissa henkilökohtaisesti. Jos tuomari harkitsee, että henkilöllä ei tapauksessa voida kuulla puhelimen välityksellä, hänet kutsutaan henkilökohtaisesti saapuvaksi istuntoon. (Käräjätuomari 2, 2019.)

3.4 Etäosallistumisen soveltumattomuus

Etäosallistuminen tarkoittaa vastaajan tai asianosaisen osallistumista istuntoon alusta loppuun saakka. Etäosallistumisen käyttö edellyttää myös aina kyseisen henkilön suostumusta. (Käräjätuomari 1, 2019.) Etäosallistuminen ei sovellu tilanteeseen, jossa käsitellään syytettä rikoksesta, jonka vuoksi vastaaja on vangittuna tai säädetty rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuin voi kuitenkin päättää, että vastaajan ei tarvitse olla koko pääkäsitelyn ajan läsnä istuntosalissa. (ROL 8:3 § k. 3.)

Asianosaisen etäosallistuminen edellyttää, että tuomioistuin pitää sitä soveliaana ja hän on itse siihen suostunut (ROL 8:13 § k. 1). Tuomarin harkintaan vaikuttavat vastaajan ja syyttäjän osalta syytteessä kuvatun teon vakavuus ja käsiteltävän asian julkinen intressi. Harkintaan voi vaikuttaa onko asia vakava vai vähäinen rikos, onko asia sekava ja epäselvä vai selkeä ja onko asiassa laajaa todistelua vai suppeaa selvitystä. (Käräjätuomari 1, 2019.)

Esimerkiksi seksuaalirikosasioissa vastaajan videoyhteyden käyttöä tulee harkita tarkkaan, vähintään sen suhteen mistä videoyhteys otetaan. Mahdollisten salassapito- ja tietoturva-asioiden turvaaminen tulisi huomioida ja valvoa tarkasti, joka tuottaa mahdollisesti ongelmia, jos yhteys otetaan vastaajan kotoa. Tällaisissa tapauksissa yhteys tulisi ottaa mahdollisuuksien mukaan toisesta tuomioistuimesta tai viranomaisen tilasta. (Käräjätuomari 1, 2019.)

Syyttäjän osallistuminen videon kautta on ollut harvinaista. Perusteena voisi esimerkiksi, että syyttäjä on toisesta syyttäjänvirastosta syyttämässä, kyseinen asia on suppea tai juttu tiedetään ennakkovastauksen perusteella tunnustetuksi. Käytännön syy voisi olla syyttäjän sairastuminen, jolloin istuntoa ei tarvitsisi peruuttaa, jos hänellä on mahdollisuus osallistua videon kautta istuntoon. (Käräjätuomari 1, 2019.)

3.5 Välittömyysperiaatteen toteutuminen

Välittömyysperiaate toteutuu videon kautta samalla tavalla kuin henkilö olisi läsnä istuntosalissa. Tuomari on suorassa ja välittömässä kontaktissa kertojan ja hänen kertomuksensa kanssa. (Käräjätuomari 1, 2019.) Tekniikka on vain apuväline, eikä se ole uhka tai este välittömyydelle. Etenkin videoyhteydessä toteutuu, koska siinä näkee reaaliaikaisesti kuultavan henkilön tai etäosallistuvan henkilön. Myös puhelinta käytettäessä tuomari itse kuulee henkilön puheen ja todistajan kertomuksen samalla tavalla kuin istunnossa läsnäolevana. Välittömyysperiaate on teknisen tiedonvälitystavan käyttämisen kanssa hieman erilaista, mutta kuitenkin tavallista. (Käräjätuomari 2, 2019.)

Henkilötodistelun luotettavuutta ei voida oikeuspsykologisen käsityksen mukaan kokonaan perustaa henkilön tapaan puhua, hänen ilmeisiinsä tai eleisiin tai tunnereaktioihin, joita havaitaan oikeudenkäynnin aikana. Enemmän täytyy keskittyä ihmisen kertomaan kertomukseen ja sen sisältöön. Täytyy arvioida kertomuksen johdonmukaisuutta, realistisuutta, muuttumattomuutta ja sen yksityiskohtia. (KKO:2013:96.) Videoyhteydellä tuomari voi havainnoida kertojaa samalla tavalla videon välityksellä, kuin läsnäolevana salissa (Käräjätuomari 1, 2019).

3.6 Suullisuusperiaatteen toteutuminen

Tekniikan avulla suullisuusperiaate toteutuu etäyhteydelläkin samalla tavalla kuin salissa läsnäolevana. Asiat käydään läpi suullisesti samalla tavalla, kuin asianosaisten ollessa istuntosalissa. Joskus käytännön syiden takia esimerkiksi asiantuntijan on järkevämpää tulla istuntoon henkilökohtaisesti, jos hän esittelee esimerkiksi jonkin tapaukseen liittyvän oleellisen raportin. Asiantuntijan tekemän yksityiskohtaisen raportin läpikäyminen voisi olla haastavampaa esimerkiksi puhelimen välityksellä. Toki etäyhteys on mahdollista myös tällaiseen tilanteeseen. (Käräjätuomari 2, 2019.)

3.7 Videoyhteyden tekninen puoli

Jokaisessa tuomioistuimessa on vähintään yksi tai jopa useampia videoneuvottelulaitteita. Niitä ei ole kuitenkaan jokaisessa istuntosalissa. Oikeudenkäyntiin osallistuva henkilö voi mennä häntä lähimpänä sijaitsevaan tuomioistuimeen ja osallistua suulliseen istuntoon siellä olevilla tuomioistuinten laitteilla. Videoyhteyden palvelu, jolla tuomioistuimesta käsin osallistutaan suulliseen käsittelyyn, on tietoturvasuosittu tapa toteuttaa se. (Oikeusministeriö 2018, 26.)

Käyttäjäkokemusten mukaan tuomioistuimissa olevat videoneuvottelulaitteet ovat olleet toimivia ja kuulemisten suorittaminen on toiminut niillä hyvin. Videoneuvottelulaitteiden käyttö on tuomioistuimissa omaksuttu hyvin ja eteen tulleet ongelmatilanteet on saatu ratkaistua hyvin. Asianosaisten tai avustajien kannalta videoneuvottelulaitteiden käyttäminen kuulemisen aikana ei edellytä poikkeavia toimia. Jotta videoneuvottelun kautta tapahtuvat kuulemiset saadaan pidettyä suunnitellun ja varausten aikataulun mukaisesti, tulee asianosaisten kiinnittää huomiota erityisesti oikeudenkäynnin aikataulutukseen. (Oikeus 2017, viitattu 5.6.2019.)

Aina videolaitteiden toimintavarmuus ei kuitenkaan ole täydellinen. Joskus yhteyttä otettaessa kuva tai -äänenlaatu voi olla heikkoa tai yhteyttä ei saada muodostettua ollenkaan tuomioistuimen ja etäyhteyspaikan välillä. Näiden asioiden korjaamiseen jo istunnon ollessa käynnissä, voi turhautua liikaa aikaa. Hankala tilanne voi tulla eteen esimerkiksi, jos etäosallistujan osallistuessa puhelimitse istuntoon, hänen puhelimestaan loppuu akku. (Käräjätuomari 1, 2019.) Etukäteen tulisi määrittää, kenen vastuulla on toimia, jos teknologian kanssa tulee istunnossa ongelmia. On hyvä sopia, mikä on kenenkin vastuulla. Tärkeää on, ettei istuntoa joutuisi lopettamaan kesken teknisten ongelmien vuoksi. (Lederer 2005, 681.)

Etäyhteys vaatii toimivan yhteyden, joten mahdollisia ongelmatilanteita voi aiheuttaa tekniikan toimimattomuus. On hieman epämukavaa, jos etäosallistujan yhteys pätkee koko istunnon ajan. Haasteita voi tulla eteen myös siinä tapauksessa, jos asiassa etänä osallistuu useampi osapuoli. Haaste voi olla myös se, että kuultavan puhelimesta loppuu akku. Useimmiten teknisetkin ongelmat saadaan ratkaistua niin, ettei istuntoa jouduta lopettamaan kesken. (Käräjätuomari 2, 2019.)

Puhe- ja näköyhteyden täytyy säilyä istunnon ajan etäosallistumistilan sekä varsinaisen istuntopaikan välillä. Jokaisen käsittelyyn osallistuvan täytyy pystyä kuulemaan ja näkemään muut oikeudenkäynnin osalliset ja päinvastoin, joten kuva- ja äänyhteyden tulee olla niin laadukas, että tämä on mahdollista. Asiakirjojen näyttämistä varten tulisi olla dokumenttikamera. Etäosallistuja näkee tuomioistuimessa esitetyt oikeudenkäyntiasiakirjat laitteeltaan, johon hänelle laitetaan ne näkyviin. (Oikeusministeriö 2018, 27.)

Tuomioistuimissa käytetään yhteyden muodostamiseen myös Skype-yhteyttä. Jos sitä ei käytetä tuomioistuimen tai valtionhallinnon omassa verkossa, se ei ole tietoturvallisin tapa osallistua oikeudenkäyntiin etänä. Skype-yhteys soveltuu vähintäänkin sellaisiin oikeudenkäynteihin, joissa ei ole

ennalta tiedossa muun, kuin julkisen tiedon käsittelyä. Tällöin voidaan huolehtia mahdollisista tietoturvaongelmista, jottei ainakaan salaista oikeudenkäyntiä pääsisi kaappaamaan. (Oikeusministeriö 2018, 29.)

Etäyhteys voidaan lain mukaan ottaa esimerkiksi asianosaisen älypuhelimeen, kannettavaan tietokoneeseen tai muuhun videoyhteyden mahdollistavaan laitteeseen, koska välinettä ei ole erikseen määritelty laissa (Käräjätuomari 1, 2019). Asianosainen voi osallistua teknisen tiedonvälitystavan avulla suulliseen käsittelyyn (ROL 8:13 § k. 1). Laitteelta vaaditaan kuitenkin tiettyjä vaatimuksia ja tietoturvaa. Etäosallistuvan henkilön tekniseen välineeseen tulisi olla mahdollista lähettää ja vastaanottaa asiakirjoja. (Käräjätuomari 1, 2019.)

Koska etenkin rikosasioissa esimerkiksi kirjallinen todistelu voi olla keskeinen osa istuntoa. Tärkeää on pohtia, toteutuuko tapauksessa salassapito- ja julkisuusasiat sekä tietoturva-asiat, jos etäyhteys otetaan esimerkiksi kyseisen henkilön kotoa. Tuomioistuimella tulisi olla varmuus siitä, etäosallistujan osallistuessa kotoaan, ei siellä saa olla ulkopuolisia henkilöitä, jos istunto julistetaan esimerkiksi salaiseksi. (Käräjätuomari 1, 2019.)

3.8 Etäyhteyspaikka

Etäyhteyspaikkana voi toimia mikä tahansa toinen tuomioistuin Suomessa. Jokaisessa tuomioistuimessa tulisi olla etäosallistumiseen tarkoitettu videoneuvotteluhuone, jottei varsinaisia istuntosalia varattaisi muuhun kuin istuntokäyttöön. Tilassa on hyvä olla tarpeellinen äänieristys ja tilaa täytyy pystyä valvomaan. Valvominen tapahtuu kameran avulla tai niin, että oikeudenkäynnin osalliset viedään samaan tilaan, jonka jälkeen varmistetaan se, että tilassa ei ole tai sinne ei pääse ulkopuolisia. Lähtökohtaisesti yleisö voi olla läsnä vain varsinaisessa istuntosalissa järjestettävässä käsittelyssä, etäosallistumiseen tarkoitettu tila ei ole yleisölle julkinen tilaisuus istuntoon osallistumiseen. (Oikeusministeriö 2018, 27.)

Ensisijaisesti videoyhteys järjestetään oikeusministeriön hallinnonalan toimipaikassa. Se voidaan järjestää tarpeen mukaan myös esimerkiksi sairaalaan, johonkin kuntaan tai asianajotoimistoon. Edellä mainituissa tapauksissa tietoturvaan liittyvät edellytykset tulee täyttyä. Ennen videokuulemisen määräystä asiaa käsittelevän tuomioistuimen tulee sopia sen ajankohdasta etäyhteyspaikan kanssa. (Oikeusministeriö 2015, 22.)

Asianosaisen etäosallistumispaikan lopullinen valinta ja päätös on tuomarin harkinnassa. Poissaoloseuraamuksia voi käyttää vain, jos etäosallistuminen tai videoyhteys on sovittu toiseen tuomioistuimeen tai viranomaisen tiloihin. Jostain muualta tapahtuva etäosallistuminen ei tule kyseeseen, jos on ennakoitavissa, että henkilö ei avaisi yhteyttä tai saapuisi paikalle. (Käräjätuomari 1, 2019.)

3.9 Etäyhteys pakkokeinoasioissa

Pakkokeinoasioissa vangittavaksi vaadittua tulee kuulla henkilökohtaisesti, myös silloin kun hän on pidätettynä. Hänellä on oikeus käyttää vaatimuksen käsittelyssä avustajaa. Vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä voidaan tuomioistuimen harkinnan mukaan käyttää videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa. Istunnon aikana käsittelyn asianosaisilla tulee olla puhe- ja näköyhteys keskenään. Menettelyyn ei voi osallistua pelkästään puhelimen välityksellä. Jos tuomioistuin harkitsee tarpeelliseksi, vangittavan tulee saapua istuntoon henkilökohtaisesti. (Pakkokeinolaki 806/2011 3:6 §.)

Myös vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä voidaan käyttää teknistä tiedonvälitystapaa tuomioistuimen katsoessa sen soveliaaksi. (PKL 3:15 §). Vangitsemis- tai vangitsemisen uudelleen käsittelyä koskevissa tapauksissa epäilty osallistuu istuntoon videon kautta poliisilaitokselta tai vankilasta. Hänen avustajansa voi olla istunnossa samassa tilassa epäillyn kanssa tai istuntosalissa paikan päällä. Myös vaatimuksen esittäjä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voivat osallistua käsittelyyn videon välityksellä. (Käräjätuomari 1, 2019.)

Kun vangitsemisvaatimuksessa on kyseessä alle 18-vuotias henkilö, tuomioistuimen täytyy antaa hänen edustajalleen tilaisuus tulla kuulluksi käsittelyn yhteydessä. Häntä edustaa hänen huoltajansa, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja. Myös sosiaalitoimen edustajalle annetaan tilaisuus tulla kuulluksi. Kuulemisen voi toteuttaa teknisellä tiedonvälitystavalla, joka mahdollistaa puheyhteyden osallistujien kesken. (Pakkokeinolaki 806/2011 3:7 §.)

4 TEKNISEN TIEDONVÄLITYSTAVAN HISTORIAA

Suomalaisessa lainkäytössä on pyritty lisäämään sähköistä oikeudenkäyntiä jo yli 15 vuoden ajan. Sähköinen oikeudenkäynti Suomessa tarkoittaa oikeudellisia käytänteitä, joita käytetään oikeudenkäyntiprosessin eri vaiheissa. Näitä käytänteitä ovat muun muassa sähköinen asiointi asianosaisten, asiamiesten ja tuomioistuimen välillä, sähköinen tiedoksianto, videoneuvottelu ja sähköisesti tapahtuva tuomitseminen. (Koulu 2014, 74.)

Tämän vuoksi myös teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen kuulemisten ja todistelun osalta on lisääntynyt koko ajan. Ensimmäisen kerran se tuli käyttöön suomalaisessa tuomioistuimessa vuonna 2003 voimaan tulleella lakimuutoksella, jossa otettiin käyttöön pykälä riita-asian valmisteluistuntoa koskien. Tällöin ehdotuksen mukaisesti otettiin käyttöön lainsäädäntö, joka mahdollistaa puhelimen tai muun soveltuvan tiedonvälitystavan käytön valmistelun aikana.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luku tuli voimaan vuoden 2016 alussa. Siinä luvussa säädetään todistelusta ja todistelumenettelyistä. Tavoitteena on hyödyntää digitaalisia kanavia oikeudenkäynnissä sinne soveltuvin ehdoin.

4.1 Teknisen tiedonvälitystavan käyttö valmisteluistunnossa

Oikeudenkäymiskaaren ja riita-asioiden valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevia säännöksiä esitettiin muutettavaksi 2001. Näillä muutoksilla haluttiin saada riita-asioiden oikeudenkäynnistä tehokkaampaa, valmistelu ja pääkäsittely paremmin vaiheistetuksi sekä oikeudenkäyntejä edullisemmiksi. Lakiehdotuksessa oli säännös, joka antaisi mahdollisuuden hyödyntää puhelimen tai muun soveltuvan tiedonvälitystavan käyttöä valmistelussa. Tämä tekisi mahdolliseksi valmisteluistunnon pitämisen puhelimitse tai käyttäen muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa. (HE 32/2001 vp,1.)

Puhelinta on käytetty epävirallisen tiedon vaihtamisessa lakiehdotusta ennen ja tänä päivänäkin, mutta koska voimassa olevassa laissa ei ole ollut mahdollisuutta käyttää puhelinta laillisesti tiedon

välittämiseen, näin ei ole voinut tehdä. Lakimuutos oli perusteltua myös siksi, että puhelimitse järjestettävä valmisteluistunto on asianosaiselle vaivattomampaa sekä edullisempaa, etenkin, jos etäisyys tuomioistuipaikkakunnalle on merkittävä. (HE 32/2001 vp, 44.)

Puhelinneuvottelu istutokäsittelynä antoi mahdollisuuden asianosaisten ja tuomarinväliseen yhteydenpitoon ja selventävien kysymysten esittämiseen, niin kuin henkilökohtainen läsnäolokin valmisteluistunnossa. Teknistä tiedonvälitystapaa voi käyttää tilanteissa, joissa se on olosuhteisiin nähden perusteltua. Jos molemmat asianosaiset hyväksyivät valmisteluistunnon käytävän puhelinneuvotteluna, tuomioistuin pystyi silti kutsua heidät saapuvaksi istuntoon henkilökohtaisesti. Tällöin tuomioistuimella tulee olla sille perusteltu syy. (HE 32/2001 vp, 44 – 45.)

Jos istunto pidetään puhelimitse tai jotain muuta tiedonvälitystapaa käyttäen, sen tulee olla myöskin kontradiktorisen periaatteen mukainen. Asianosaisten täytyy kuulla kaikki, mitä istunnossa esitetään sekä heillä tulee olla mahdollisuus osallistua keskusteluun samanaikaisesti. Valmisteluistunto järjestetään istuntosalissa, vaikka asianosaiset osallistuisivat puhelimitse, koska julkisuusperiaatteen mukaisesti istuntoon voi osallistua myös yleisöä. Asianosaisia täytyy kohdella istunnossa tasapuolisesti ja kaikilla on oltava istutokäsittelyyn osallistuessaan ulkoisesti mahdollisimman samankaltaiset puitteet. Tämän vuoksi vain osaa asianosaisista ei voida kuulla puhelinneuvottelun tai jonkin muun tiedonvälitystavan keinoin ja osaa henkilökohtaisesti istunnossa, vaan kaikki asianosaiset kuullaan samalla tavalla. Poikkeustapauksissa kuitenkin tästä voidaan poiketa. Perusteena voi olla esimerkiksi se, että toinen asianosainen asuu kaukana asiaa käsiteltävästä tuomioistuimesta, kun taas toisella on hyvä mahdollisuus tulla kuultavaksi tuomioistuimeen. (HE 32/2001 vp, 46.)

Esityksessä oli maininta siitä, että valmisteluistunto voidaan pitää käyttämällä myös muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen. Tämän oli tarkoitus etukäteen ottaa jo huomioon tuleva tekninen kehitys käräjäoikeudenkin saralla. Tällaisen tavan käsitellä istunto, tuli täyttää samat vaatimukset kuin puhelinneuvottelun, eli jokaisella asianosaisella on samanarvoinen osallistuminen julkiseen istuntoon. Videokonferenssi vastaa enemmän tuomioistuimessa järjestettävää istuntoa, kuin puhelinneuvottelu. (HE 32/2001 vp, 46.)

Kun videokonferenssin käyttö yleistyi, alettiin sitä käyttämään yhä enemmän niihin asioihin, joissa sen käyttäminen oli laatuun ja laajuuteen nähden sopivaa. (HE 32/2001 vp, 46.) Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 768/2002 5:15 d § pykälän mukaan puhelinneuvottelu tai muu soveltuva

tiedonvälitystapa soveltuu valmisteluistunnon pitämiseen. Asianosaisilla tulee olla puheyhteys keskenään ja puhelinneuvottelun käytön tulee olla sopivaa kysymysten laadun ja laajuuden kanssa. Säädökset tulivat voimaan 1. tammikuuta 2003.

4.2 Todistajan tai asianomistajan kuuleminen todistelutarkoituksessa teknisen tiedonvälitystavan avulla

Oikeudenkäymiskaareen ehdotettiin muutoksia, joiden jälkeen tietyin perustein henkilöä voitaisiin kuulla pääkäsittelyssä hänen läsnä olematta. Perusteena saattoi olla esimerkiksi kuultavan tai tälle läheisen henkilön suojaaminen henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta sekä menettelyn on oltava soveliaista asian käsittelyn kannalta. Lakimuutoksen myötä pääkäsittelyssä voitaisiin kuulla todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä tai asianomistajaa videoneuvottelun tai muun soveltuvan teknisen tiedonvälitystavan avulla, jonka aikana istuntoon osallistuvilla on sekä puhe- että näköyhteys keskenään. Tämän tavoitteena on suojella todistajaa sekä helpottaa todistelua. Tämän lisäksi tuomioistuimen on harkittava tämä menettely soveliaaksi. (HE 190/2002 vp, 1.)

Kun todistelutarkoituksessa kuultava todistaja olisi estynyt tulemaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti esimerkiksi sairauden vuoksi, hänen kertomuksensa uskottavuutta voitaisiin arvioida videoneuvottelun kautta tai puhelimitse. Oikeudenkäymiskaareen tulisi ottaa tarkemmat säädökset siitä, miten menettelyä voidaan käyttää, kun kyseessä on alle 15-vuotias lapsi tai henkilö, jonka henkinen toiminta on häiriintynyt. Edellä mainituissa tapauksissa, heidän esitutkinnassansa antama kuva- ja äänitallennettu kertomus sopisi todisteeksi tuomioistuimen pääkäsittelyyn. (HE 190/2002 vp, 1.) Asianomistajaa voitiin kuulla todistelutarkoituksessa tai muussa tarkoituksessa myös videon tai muun teknisen tiedonvälitystavan avulla riita-asiassa. (HE 190/2002 vp, 29).

Laajemmin todistajansuojelulla tarkoitetaan niitä keinoja, joiden avulla häntä suojellaan todistamaan oikeudessa tietonsa vapaasti ilman painostusta tai uhkaamista. Todistajansuojan kannalta todistajalla tarkoitetaan kaikkia niitä henkilöitä, joita kuullaan tai tullaan kuulemaan oikeudenkäynnissä. Vaikka todistajana toimiminen ei ole välttämättä kovin miellyttävä tehtävä, se on lähtökohteisesti meidän kaikkien kansalaisvelvollisuus. Todistajansuojan saamiseen täytyy olla kuitenkin erityiset perusteet. Todistajan turvallisuuden säilyttämiseksi todistajansuojelua voidaan tarvita sekä ennen oikeudenkäyntiä, että sen jälkeen. (HE 190/2002 vp, 4)

Teknisten apuvälineiden avulla annettu todistelu esitettiin hallituksen esityksessä muutettavaksi oikeudenkäymiskaareen, jolloin niitä sovelletaan riita- ja rikosasioissa. Todistajan ei tarvitse olla tuomioistuinpaikkakunnalla antamassa todistusta, vaan se voidaan nauhoittaa tai toimittaa todistamiseen tarkoitetussa paikassa tai jopa hänen kotonaan. Kuitenkin tämä tapahtuisi pääkäsittelyn aikana. Teknisen apuvälineen käyttö on apuna todistajan suojelussa sekä myös niissä tilanteissa, kun henkilökohtainen läsnäolo ei olisi todistajalle välttämätöntä. Tuomioistuin harkitsee ehdotuksesta, kuullaanko henkilöä paikan päällä henkilökohtaisesti vai teknisen apuvälineen kautta. (HE 190/2002 vp, 18.)

Puhelinneuvottelun käyttöä todistelun vastaanottamiseen tuli lakiesityksen mukaan rajoittaa enemmän kuin videoneuvottelun käyttämistä. Todistelua turvaavan välittömyysperiaatteen toteutuminen on helpompaa videoneuvottelussa kuin puhelinneuvottelussa. (HE 190/2002 vp, 18.) Kuultavasta voi videoneuvottelun aikana tehdä paremmin havaintoja; hänen äänestään, ulkoisesta olemuksesta sekä ilmeistä ja eleistä (HE 190/2002 vp, 32). Kuulemiseen puhelimitse olisi esityksen mukaan mahdollisuus vain niissä tapauksissa, jos sairaus tai muu syy estäisi kuultavan henkilökohtaisen läsnäolon pääkäsittelyssä, todisteen merkitykseen verrattuna kuultavan pääkäsittelyyn saapumisesta aiheutuisi kohtuutonta haittaa tai kustannuksia tai todistelu voidaan kuultavan kohdalla arvioida luotettavasti ilman hänen läsnäoloaankin. (HE 190/2002 vp, 18.)

Todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä tai asianomistajaa voidaan kuulla ilman henkilökohtaista läsnäoloa videoneuvottelulla tai muulla teknisellä tiedonvälitystavalla tuomariharkinnan mukaan ja sillä ehdolla, että puhe- ja näköyhteys on kuitenkin istuntoon osallistuvilla henkilöillä keskenään. Tämän lisäksi sen pitää olla perusteltua jollain seuraavista ehdoista: sairauden tai muun syyn vuoksi kuultava ei pääsisi oikeuden istuntoon, saapumisesta aiheutuisi kohtuuttomat kustannukset tai kohtuutonta haittaa kuultavalle, kuultavan kertomuksen uskottavuuteen luotetaan ilman hänen henkilökohtaista paikallaoloaan, henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhan kannalta menettely on tarpeellinen, kuultava on alle 15 vuotias tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt. Kuultavalta on muiden asianosaisten mahdollista kysyä kysymyksiä. (Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 360/2003 34 a §). Säädökset tulivat voimaan 1. lokakuuta 2003.

4.3 Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotetun todistelun käyttäminen pääkäsittelyssä

Hallituksen esityksessä esitettiin uudistettavaksi todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevia säännöksiä oikeudenkäymiskaassa (HE 46/2014 vp, 1). Ne tilanteet, jossa todistelua otettaisiin vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella, koottaisiin yhteen pykälään. Todistelun vastaanottaminen toisessa tuomioistuimessa olisi edelleen mahdollista. (HE 46/2014 vp, 36.) Jos kuultavalle aiheutuu pääkäsittelyyn saapumisesta todistajana kohtuuttomat kustannukset tai kohtuutonta haittaa todistelun merkitykseen verrattuna ja tuomioistuin pitää sitä soveltuvana, voidaan käyttää kuva- tai ääniyhteyttä todistelun vastaanottamiseen (HE 46/2014 vp, 110). Uutena säännökseen lisättiin mahdollisuus kuulla pääkäsittelyn ulkopuolella videoneuvottelun avulla asianosaista, todistajaa tai asiantuntijaa (HE 46/2014 vp, 36).

Tämän myötä todistelua, joka oli otettu vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella ei tarvitsisi ottaa vastaan uudelleen pääkäsittelyssä (HE 46/2014 vp, 36). Asianomistajana olevan henkilön esitutkinnassa annettu videoitu esitutkintakertomus voitaisiin käyttää todisteena oikeudenkäynnissä ilman muita perusteita, jos kyseessä on raiskaus-, pakottamis- tai hyväksikäyttökoksen tai erityisen suojan tarpeessa oleva 15–17 vuotias asianomistaja. Tällaisessa tapauksessa syytetyllä pitää olla mahdollisuus myös itse esittää kuulusteltavalle kysymyksiä esitutkintavaiheessa. (HE 46/2014 vp, 42.)

Rikosasiassa voidaan kuulla todistajaa anonymisti. Todistajaa voidaan kuulustella anonymisti, jos se on välttämätöntä hänen henkilöllisyytensä salaamisen kannalta. Anonyymiä todistajaa voidaan kuulla ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloansa tai ilman vastaajan läsnäoloa puhelimitse, videoyhteydellä tai käyttäen muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa. Asianosaisilla on oikeus kysyä myös anonyymiltä todistajalta kysymyksiä. (Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 732/2015, 53 §.)

Rikosasiassa asianomistaja voi osallistua pääkäsittelyyn ilman asianosaisen tai muun henkilön läsnäoloa, videoneuvottelulla tai käyttäen muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa muussakin kuin todistelutarkoituksessa (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta 733/2015). Tällaisessa tapauksessa pitää kuitenkin noudattaa sitä, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetään. Vastaajaa voidaan kuulla vain todistelutarkoituksessa etäyhteyden korvatussa henkilökohtaisen läsnäolon, mutta muuten häntä tulee kuulla henkilökohtaisesti (HE 200/2017 vp, 8.) Säädökset tulivat voimaan 1. tammikuuta 2016.

4.4 Kuultavan osallistuminen pääkäsittelyyn teknisen tiedonvälitystavan avulla

Esityksessä ehdotettiin oikeudenkäymiskaareen lisäystä käsittelyyn osallistumisesta asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta siinä tapauksessa, jos rikosasian kuultava on hänen henkilökohtaisiin olosuhteisiinsa ja rikoksen laatuun nähden erityisen suojan tarpeessa. Tällöin kuulemisen muotona voitaisiin käyttää videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa. (HE 66/2015 vp, 33–34.)

Jos rikosasian kuultava kokee hänen kuulemisensa istuntosalissa todella ahdistavaksi hänen henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai rikoksen luonteen vuoksi, tätä pykälään lisättävää videoneuvottelukäytäntöä voitaisiin käyttää menettelynä myös näissä tapauksissa. Kuulemisesta aiheutuvasta ahdistuksesta ja lisääntyneestä ahdistuksesta voitaisiin näin suojella kuultavaa, vaikka kyseessä ei olisikaan uhka, joka koskettaa varsinaisesti kuultavan henkeä ja terveyttä. Pääasiassa tätä pykälään lisättävää kohtaa käytettäisiin rikosasiassa asianomistajan kohdalla, joka tarvitsee erityistä suojelua. Tarvittaessa sitä voitaisiin soveltaa myös muihin kuultaviin henkilöihin, kuten esimerkiksi todistajaan. (HE 66/2015 vp, 49.) Säädökset tulivat voimaan 1. maaliskuuta 2016 (Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 ja 52 §:n muuttamisesta 11/2016).

4.5 Teknisellä tiedonvälitystavalla osallistuminen korvaa henkilökohtaisen läsnäolon

Suomessa tapahtuvat käräjäoikeuksien rakenneuudistukset toivat videoneuvottelun käytön lisäämisen tärkeämmäksi entisestään (HE 200/2017 vp, 17). Suomen käräjäoikeuksien määrä väheni vuoden 2019 alussa seitsemällä, joten käräjäoikeuksia on Suomessa tällä hetkellä 20 (Laki tuomioistuinlain muuttamisesta 860/2017). Tavoitteena on saada tuomioistuimen työtä tehokkaammaksi, nopeuttaa asioiden käsittelyaikoja ja vähentää osapuolien matkustuskuluja sekä pienentää oikeudenkäynneistä aiheutuneita kustannuksia muutenkin. Teknisten tiedonvälitystavan käytön lisääminen tukee kansalaisten oikeusturvaa alueellisesti ja lyhentää oikeudenkäyntien kestoa. (HE 200/2017 vp, 17.)

Tähän mennessä on voitu käräjäoikeudessa kuulla asianosaista, todistajaa sekä asiantuntijaa videon välityksellä todistelutarkoituksessa. Lisäksi rikosasian asianomistaja on voinut osallistua

etäyhteyden kautta oikeudenkäyntiin muussakin, kuin todistelutarkoituksessa jos oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n ehdot ovat täyttyneet. Rikosasiassa vastaaja on voinut osallistua oikeudenkäyntiin videoyhteydellä vain todistelutarkoituksessa kuultuna. (HE 200/2017 vp, 17.)

Esityksessä ehdotettiin syytetyn eli vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa pääkäsittelyssä lievennettäväksi. Vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa ja kuulemista pääkäsittelyssä ei enää edellytetäisi, paitsi jos kyseessä on alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen. Kuitenkin jos tuomioistuin edellyttää vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa asian selvittämiseksi, silloin tekninen tiedonvälitystapa ei ole mahdollinen. (HE 200/2017 vp, 1.)

Pääkäsittelyssä vastaajan edustajaksi riittäisi hänen asiamiehensä, jos vastaajan henkilökohtainen läsnäolo ei ole pakollinen ja se on asian laatuun nähden sopivaa. Muutoksien jälkeen rikosasian vastaaja voisi osallistua suulliseen käsittelyyn muussakin kuin todistelutarkoituksessa videon välityksellä. Henkilökohtainen osallistuminen suulliseen istuntoon voidaan korvata videoyhteydellä. (HE 200/2017 vp, 1.)

Videoyhteyden käyttöä laajennettaisiin myös siten, että syyttäjä, riita-asian asianosainen tai asianosaisen oikeudenkäyntiavustaja tai -asiamies voisi osallistua videoyhteydellä suulliseen käsittelyyn. Lisäksi muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultava asianosainen voisi osallistua videoyhteydellä suulliseen käsittelyyn ilman oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n edellyttämiä lisäehtoja. (HE 200/2017 vp, 17.)

Videoyhteyttä voidaan käyttää kussakin tapauksessa vain silloin, kun tuomioistuin on katsonut sen soveliaaksi. Syytetty voi osallistua videoyhteydellä oikeudenkäyntiin hänen omasta suostumuksestaan, jolloin hän luopuu oikeudestaan olla itse henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä. Joissain tapauksissa julkinen intressi voi vaatia sen, että syytetyn on oltava henkilökohtaisesti itse istunnossa läsnä, vaikka hän olisi tästä oikeudestaan vapaaehtoisesti luopunut. (HE 200/2017 vp, 17.)

Riita-asiassa videoyhteyden käytön laajentaminen tarkoittaa, että riita-asian asianosainen voi osallistua muuten kuin todistelutarkoituksessa videoyhteydellä suulliseen käsittelyyn. Videoyhteydellä osallistuminen korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon. Asianosaisen laillinen edustaja ja oikeudenkäyntiavustaja tai -asiamies voisi osallistua myös videon välityksellä oikeudenkäyntiin. Etäyhteyden

kautta suulliseen käsittelyyn osallistuvan on tullut antaa suostumus tähän menettelyyn. Oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen osallistuessa videon avulla oikeudenkäyntiin, edellytetään hänen päämiehensä suostumusta. Kaikissa tapauksissa näiden lisäksi edellytetään sitä, että tuomioistuin on katsonut menettelyn soveliaaksi. (HE 200/2017 vp, 23.)

Teknisen tiedonvälitystavan avulla suulliseen käsittelyyn voi osallistua riita-asiassa asianosainen siihen suostuessaan ja tuomioistuimen katsoessa sen soveliaaksi. Suullisen käsittelyn aikana asianosaisilla tulee olla puhe- ja näköyhteys keskenään. Myös asianosaisen laillinen edustaja sekä hänen suostumuksestaan hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai -asiamiehensä voi osallistua etäyhteydellä suulliseen käsittelyyn. Henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös teknisen tiedonvälitystavan avulla osallistumista. (Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 422/2018, 12:8 §.)

Rikosasian asianosainen voi osallistua suulliseen käsittelyyn samoilla perusteilla, kuin edellä mainittu riita-asian asianosainen. Myös vastaaja tai asianomistajan laillinen edustaja sekä vastaajan tai asianomistajan suostumuksesta hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai -asiamiehensä voi osallistua teknisen tiedonvälitystavan avulla suulliseen käsittelyyn. Myös rikosasian suullisessa käsittelyssä teknisen tiedonvälitystavan avulla osallistuva korvaa tällä menettelyllä henkilökohtaisen läsnäolon. Säädökset tulivat voimaan 1.tammikuuta 2019. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta 423/2018.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Halusin opinnäytetyössäni käydä läpi teknisentiedonvälitystavan käyttämisen historiaa tuomioistuimessa. Halusin tuoda ilmi lakimuutosten kautta sitä, milloin tekninen tiedonvälitystapa on otettu ensimmäisen kerran käyttöön ja missä muodossa. Kävin läpi opinnäytetyön aihepiiriä koskevat lakimuutokset, jotka on otettu käyttöön teknisen tiedonvälitystavan menettelyä koskien rikos- ja siviiliprosessia. Halusin selvittää millaisissa tilanteissa puhelin- tai videoyhteyttä käytetään tuomioistuinten oikeudenkäyntiprosessissa. Vastapuolena halusin ottaa selvää, millaisiin tilanteisiin teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen ei ole soveliaista. Valinta on kuitenkin aina tapauskohtainen ja perustuu tuomariharkintaan, sen lisäksi, että sen käytölle on laissa määriteltyjä perusteita.

Opinnäytetyössäni käytin lainopillista menetelmää, jonka tueksi tutkimusmenetelmänä käytin laadullista tutkimusta. Haastattelin Oulun käräjäoikeudesta riita- sekä rikostuomaria, jotta sain työhöni näkökantaa kummaltakin puolelta. Haastattelun teemoina oli erityisesti tilanteet, joissa teknistä tiedon välitystapaa käytetään ja tilanteet, joissa sen käyttäminen ei ole mahdollista tai suotavaa.

Jo ensimmäisen lakimuutoksen tavoite oli saada oikeudenkäyntiprosessia tehokkaammaksi sekä edullisemmaksi. Riita-asioiden valmisteluistunnossa pystyi muutoksen jälkeen hyödyntämään virallisesti puhelinyhteyttä tai muuta teknistä tiedonvälitystapaa. Tämä pätee myös nykyään, valmisteluintuntoja voidaan pitää puhelimen välityksellä. Helpotus on etenkin asianosaisen kohdalla, jolla on valmisteluintuntoa järjestävään tuomioistuimeen suuri välimatka. Osallistuminen puhelimen välityksellä oli täten vaivattomampaa ja edullisempaa aiempaan verrattuna, kun oli aina matkattava henkilökohtaisesti paikan päälle.

Puhelimen välityksellä osallistuessaan asianosaisella ja tuomarilla on henkilökohtaisen läsnäolon tavoin puheyhteys sekä kummankin osapuolen on mahdollista esittää selventäviä kysymyksiä toisille. Puhelimen välityksellä tai muulla teknisellä tiedonvälitystavalla istuntoon osallistuminen on mahdollista perusteltuihin olosuhteisiin. Istunnon puheenjohtaja osallistuu käsittelyyn aina istuntosalista, vaikka joku asianosainen osallistuisi istuntoon teknisen tiedonvälitystavan avulla.

Toisessa opinnäytetyössäni käsitellyistä lakimuutoksessa otettiin käyttöön todistajan tai asianomistajan kuuleminen suullisessa käsittelyssä, ilman, että hän on henkilökohtaisesti paikan päällä.

Tämä tarkoitti sitä, että siihen käytettäisiin videoyhteyttä tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, joka mahdollistaa istunnon osallistujien kesken puhe -ja näköyhteyden ja tämä pätee myös tänäkin päivänä. Käytännön tarkoitus oli tehdä todistelusta helpompaa sekä suojella todistajaa. Jonkinlainen peruste käytännölle tulisi kuitenkin olla sen lisäksi, että tuomioistuin on harkinnut sen soveliaaksi sekä sopii käytettäväksi asian käsittelynkkin kannalta.

Todistelutarkoituksessa kuultavaa todistajaa voitiin kuulla edellä mainituilla tavoilla, jos hän oli henkilökohtaisesti estynyt tulemaan istuntoon sairauden vuoksi tai menettelyn käyttö oli perusteltu kuultavan tai hänelle läheisen henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Kuuleminen teknisen apuvälineen kautta nauhoitettiin tai käytäisiin paikassa, joka on tarkoitettu todistamiseen tai kuultavan kotoa, mutta kuuleminen tapahtuisi aina pääkäsittelyn aikana.

Todistelutarkoituksessa todistajaa kuultaessa puhelinneuvottelun käyttämisestä tuli rajoitetumpaa kuin videoneuvottelun käyttämisestä. Havainoja voi kuultavasta tehdä videoyhteyden aikana paremmin kuin pelkän puhelinyhteyden avulla. Erilaisia havainoja voi tehdä äänestä, ulkoisesta olemuksesta sekä ilmeistä ja eleistä, vaikka todistelussa painoarvo täytyy pitää enemmän todistajan kertomuksessa. Luotettavuutta tulisi arvioida sen sisällöstä, johdonmukaisuudesta ja realismista. Puhelimen käyttö kuulemistilanteisiin olisi mahdollista vain tapauksissa, joissa sairaus tai muu syy estää kuultavan henkilökohtaisen läsnäolon käsittelyssä, kuultavalle aiheutuu isompaa haittaa tai isompia kustannuksia todisteen merkityksellisyyteen verrattuna tai hänen todisteluansa ei olisi tarpeen kyseenalaistaa, kuultiin häntä henkilökohtaisesti paikan päällä tai puhelimitse.

Seuraava muutos toi edelliseen lisäyksenä sen, että asianosaista, todistajaa tai asiantuntijaa oli mahdollista kuulla videoneuvottelua apuna käyttäen pääkäsittelyn ulkopuolella. Toisessa tuomioistuimessa oli mahdollisuus ottaa vastaan todistelua. Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua todistelua ei tarvitsisi ottaa erikseen vastaan uudestaan pääkäsittelyssä. Todistelun vastaanottamiseen pystyi käyttämään siis kuva- tai ääniyhteyttä, kun tuomioistuin on harkinnut sen soveliaaksi ja tapauksessa kuultavalle aiheutuisi kohtuuttoman isoja kustannuksia tai haittaa henkilökohtaisesti saapuessaan käräjäoikeuteen, jos sitä verrataan todistelun merkittävyyteen.

Rikosasian asianomistaja voi osallistua pääkäsittelyyn videoyhteydellä tai muulla soveltuvalla teknisellä tiedonvälitystavalla, muutoinkin kuin vain todistelutarkoituksessa. Vastaaja oli mahdollista kuulla teknisellä tiedonvälitystavalla vain todistelutarkoituksessa niin, että se korvaa henkilökohtaisen läsnäolon. Muutoin vastaajaa tuli kuulla paikan päällä henkilökohtaisesti.

Uusin lakimuutos tuli voimaan vuoden 2019 alussa. Nykyään rikosasiassa myös vastaaja voi osallistua istuntoon ja häntä voidaan kuulla ilman henkilökohtaista läsnäoloaan istuntosalissa, jos se on harkittu tapauskohtaisesti soveliaaksi. Etäyhteydellä voidaan korvata henkilökohtainen läsnäolo pääkäsittelyssä. Jos vastaajan henkilökohtainen paikallaolo ei ole välttämätöntä ja se sopii tapaukseen, voi häntä edustaa pääkäsittelyssä myös hänen asiamiehensä. Etäyhteyden käyttö edellyttää tuomioistuimen harkinnan lisäksi myös vastaajan oman suostumuksen. Jos istunnossa asiamies edustaa vastaajaa, tarvitaan tähän vastaajan suostumus. Oikeus videoyhteyden käyttämiseen ei ole käytäntö, jonka voi valita aina halutessaan, vaan se harkitaan aina tuomioistuimessa tapauskohtaisesti, sopiiko se käytettäväksi.

Suulliseen käsittelyyn osallistumisen voi korvata etäosallistumisella. Laissa sen käyttämistä ei enää niinkään rajoiteta, vaan sitä voidaan käyttää, kun tuomioistuin on harkinnut sen käytön soveliaaksi ja asianosaiset ovat itse suostuneet sen käyttämiseen. Yleisin tilanne sen käyttämiseen on se, kun todistaja tai asianosainen asuu kaukana tuomioistuimesta, jossa asia käsitellään. Käytäntöä voidaan pyytää myös terveydellisistä syistä, työesteen vuoksi tai jos henkilö on käsittelyn aikana matkoilla. Todistajille ei haluta aiheuttaa turhaa hankaluutta ja vaatia saapumaan pitkän matkan päästä käräjäoikeuteen, jos kuuleminen voidaan suorittaa teknisen apuvälineen kautta.

Rikosasioissa puhelinkuulemisen käyttö on vähäisempää, kuin riita-asioissa. Sen käyttö tulee arvioida aina tapauskohtaisesti. Se voi soveltua esimerkiksi tilanteeseen, jossa todistajalta tai asianomistajalta kysytään asiassa vain pieniä yksityiskohtaisia asioita ja kertomuksen uskottavuutta ei ole tarpeen kyseenalaistaa. Rikosasiassa asianomistajaa, todistajaa tai asiantuntijaa voidaan kuulla puhelinyhteyden avulla, kun tuomioistuin on harkinnut sen soveltuvaksi ja jokin seuraavista ehdoista täyttyy: pääkäsittelyyn saapuminen ei ole mahdollista henkilön kohdalla sairauden tai muun syyn vuoksi, todistelun merkitykseen verrattuna henkilölle aiheutuisi suurempaa haittaa ja suurempia kustannuksia henkilökohtaisesti saapuessaan paikan päälle tai hänen kertomusta voidaan arvioida luotettavasti ilman, että hän on itse henkilökohtaisesti paikan päällä.

Rikosasiassa istunnon aikana mahdollisesti käytettävää havainnollistavaa materiaalia on vaikea esitellä puhelimen kautta kuultavalle todistajalle tai asianomistajalle. Tällöin kuultava on selkeämpää kuulla videoyhteydellä tai henkilökohtaisesti paikan päällä. Jos asiassa tulisi kiistaa osapuolten välillä siitä, onko kuultavan kertomus uskottava, ei käytetä kuulemiseen yleensä puhelinta.

Riita-asioissa puhelimen käyttäminen kuulemiseen on yleisempää. Todistelutarkoituksessa voidaan kuulla puhelimen kautta asianosaista, kantajaa, vastaajaa tai todistajaa. Jos asiassa on useampi todistaja, joilla olisi käsittelevään käräjäoikeuteen suuri välimatka, on järkevämpää myös kustannussyistä kuulla heitä puhelimitse, jos se sopii tapauksen luonteeseen. Jos riita-asiassa on sana vastaan sana eikä muuta näyttöä ole asiassa annettu on järkevämpää kuulla osapuolet henkilökohtaisesti, jotta uskottavuutta voidaan helpompi arvioida.

Etäosallistumisesta puhutaan, kun vastaaja tai asianosainen osallistuu suulliseen käsittelyyn sen alusta loppuun saakka. Tuomariharkintaan etäosallistumisen käytöstä vaikuttaa rikosasiassa vastaajan ja syyttäjän osalta teon vakavuus, joka on kuvattu syytteessä sekä asian julkinen intressi. Harkintaan voi vaikuttaa se onko asia vakava vai onko kyseessä vähäinen rikos, onko asia sekava ja epäselvä vai selkeä ja onko tapauksessa laajaa todistelua vai suppeampaa selvitystä.

Etäosallistumisen käyttöä tulee harkita tarkkaan seksuaalirikosasioissa, koska istunto voidaan käsitellä salaisena tai asiakirjat voidaan julistaa salaisiksi. Tällaisessa tapauksessa salassapito- ja tietoturva-asiat korostuvat ja niiden toteutumisesta tulisi varmistua. Etäyhteyspaikkana tulisi tällöin mahdollisuuksien mukaan olla ainakin toinen tuomioistuin tai muu viranomaisen tila. Etäosallistuminen ei suoraan sovellu ainakaan asiaan, jossa vastaaja on vangittu rikoksesta, jota syytteessä käsitellään tai rikoksesta säädetty rangaistus on vähintään kuuden vuoden vankeusrangaistus.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että teknisen tiedonvälitystavan käyttö on edelleen murrosvaiheessa. Etäosallistumista koskevat uudistukset ovat tulleet vuoden alusta voimaan, mutta silti etäosallistumista on ollut Oulun käräjäoikeudessa vain vähän. Kuuleminen etäyhteyden avulla on kuitenkin yleistä. Etäyhteys voidaan ottaa lain mukaan jopa asianosaisen kotoa, mutta haastatteleminen kärjätuomareiden mukaan näin ei ole vielä heidän tapauksissaan toimittu. Ensisijaisena etäyhteyspaikkana pidetään kuitenkin toista tuomioistuinta tai muuta viranomaisen tilaa. Myöskään tilannetta, jossa syyttäjä etäosallistuisi istuntoon, ei ollut vielä haastatteluajankohtana haastattelemalleni rikostuomarille käsittelyissään tapahtunut.

Laista ei ole luettavissa suoraan, millaiselta laitteelta etäyhteys voidaan ottaa, vaan sen tulee mahdollistaa reaaliaikainen kuva- ja äänyhteys istuntopaikan ja etäyhteyspaikan välillä. Tarvittaessa laitteella pitäisi pystyä myös vastaanottamaan asiakirjoja sekä lähettämään niitä. Lisäksi avoimena kysymyksenä on, miten turvataan laitteiden väliset tietoturva-asiat, jos etäyhteys otetaan esimer-

kiksi asianosaisen omaan kannettavaan tietokoneeseen. Miten voidaan varmistua siitä, että etäosallistujan osallistuessa kotoaan, ei siellä ole muita henkilöitä, jos istunto julistetaan kokonaan tai osittain salaiseksi?

6 POHDINTA

Tarkoitukseni oli selvittää opinnäytetyössäni teknisen tiedonvälitystavan käyttämisen kehityskaarta, milloin sitä on alettu käyttämään oikeudenkäyntiprosessissa ja minkäkin osapuolen kohdalla. Halusin ottaa selvää konkreettisesti eri tilanteista, missä teknisellä tiedonvälitystavalla kuullaan asianosaista tai todistajaa ja milloin osapuoli voi osallistua etänä istuntoon. Kerron työssäni myös tilanteita, mihin puhelin -tai videoyhteyttä ei voida käyttää ja millaiset asiat vaikuttavat tuomariharkintaan.

Halusin ensin tuoda alkuun oikeudenkäynnin peruseriaatteita, joita voi peilata myöhemmässä vaiheessa käsiteltäviin aiheisiin etäyhteydellä kuulemiseen sekä etäosallistumiseen. Tämän jälkeen kerron raportissani teknisestä tiedonvälitystavasta, sen hyödyistä ja siitä, mitä se on itsessään. Puhelimen välityksellä tapahtuvaa kuulemistä käytetään tavallisemmin riita-asioissa, kun taas rikosasioissa sen käyttäminen on tarkemman harkinnan alla. Laista löytyy toki tilanteita, joihin etäosallistuminen ei sovi, mutta viimekädessä asiasta päättää tuomioistuin ja asia on tapauskohtaista.

Teknistä tiedonvälitystapaa koskevat lakimuutoksia toin esille kronologisessa järjestyksessä. Pääluvusta näkee hyvin sen, miten sen käyttäminen on laajentunut oikeudenkäyntiprosessissa. Lopuksi kertosin vielä ajantasaisen lainsäädännön mukaan opinnäytetyön aihepiiriä koskevat pykälät, jotta lukijalle jäisi viimeisimpänä mieleen, millä tavalla tekninen tiedonvälitystapaa voidaan tällä hetkellä hyödyntää tuomioistuimissa.

Löysin raporttiini mielestäni hyviä lähteitä, vaikka uutta materiaalia olikin vähemmän saatavissa. Lähteinä isossa osassa ovat työssäni lait, joita olen käyttänyt ja niiden esivalmisteluasiakirjat. Etenkin lakien esivalmisteluasiakirjoista sain työhön käytännönläheisempää kulmaa, kuin jos olisin kirjoittanut teoriaa osuutta pelkästään lakien pohjalta.

Työn suunniteltu aikataulu toteutui. Aloitin opinnäytetyöni huhtikuussa, mutta varsinainen kirjoittaminen alkoi käytännössä toukokuussa. En ollut laatinut aikataulua tiukaksi, koska tekemisen ajankohtana oli kesä, jolloin olin pääsääntöisesti töissä. Sain tehtyä opinnäytetyön siihen nähden hyvin. Haastattelutkin sain sopimaan sujuvasti, vaikka kärjätuomareillakin oli kesän aikana omat kesälomansa.

Olen mielestäni saanut koottua opinnäytetyöstäni hyvän kokonaisuuden. Raporttini käsittelee aihetta melko laaja-alaisesti. Ehkä sisältö voisi olla selkeämpää, jos aihepiiristä valitsisi vain muutamman pääkohdan mihin syventyisi tarkemmin. Halusin itse kuitenkin selvittää asiaa hieman laaja-alaisemmin, kun en ollut aihetta käsittelevää opinnäytetyötä löytänyt siinä vaiheessa, kun aloin itse tätä tekemään.

Opinnäytetyön tekeminen lisäsi ajatustani siitä, että teknisen tiedonvälitystavan käyttö poikkeaa hieman keskenään rikos- ja riita-asioissa. Rikosasioissa kun saa etenkin olla tarkkana siitä, milloin voidaan kuulla vaikka asianosaista puhelimitse. Riita-asioissa käytetään useammin esimerkiksi kuulemista puhelimitse. Lisäksi haastateltavien kärjätuomareiden mukaan etäosallistumista ei ole juurikaan vielä käytetty, vaikka lakimuutos siitä, että myös vastaaja voi etäosallistua istuntoon on tullut alkuvuodesta. Myöskään heidän kohdallaan etäosallistumispaikkana ei ollut ollut vielä kertaakaan etäosallistujan kotia tai muu vastaava tila. Tämä laittoi itseni miettimään, että olisiko tällaisia mahdollisia tilanteita kuitenkin tullut vastaan, mutta etäpaikaksi on laitettu siltikin jokin muu tila, jotta ei tarvitsisi alkaa pohtimaan tämän toteutumista vaativia tietoturvariskejä tai muita asioita.

LÄHTEET

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999, SopS 85-86/1998.

HE 32/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiain valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 46/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 66/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 190/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren eräiden todistelua, kiireelliseksi julistamista ja ylimääräistä muutoksenhakua koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 200/2017. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Jokela, A. 2016. Oikeudenkäynti I. Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot. Helsinki: Alma Talent Oy.

KKO:2013:96.

Koulu, R. 2014. Virtuaaliläsnäoloa istuntosalissa – oikeudenkäynnin tulevaisuus vai teknologiauskoisten utopia? Defensor Legis 1/2011, 74 & 79.

KP-sopimus. Kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 8/1976.

Käräjätuomari 1. 2019. Oulun käräjäoikeus. Haastattelu 25.7.2019. Tekijän hallussa.

Käräjätuomari 2. 2019. Oulun käräjäoikeus. Haastattelu 5.8.2019. Tekijän hallussa.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta 733/2015.

Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 ja 52 §:n muuttamisesta 11/2016.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 768/2002.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 360/2003.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 422/2018.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 732/2015.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta 423/2018.

Laki tuomioistuinlain muuttamisesta 860/2017.

Lederer, Fredric I. 2005. Technology-augmented Courtrooms: Progress Amid a Few Complications, or the Problematic Interrelationship between Court and Counsel. *New York University Annual Survey of American Law*. Vol. 60, Issue 4, 2005.

Oikeus 2017. Sähköisen oikeudenkäynnin manuaali. Videoneuvottelulaitteiden käyttäminen oikeudenkäynnissä – Käyttökokemukset. Päivitetty 11.5.2017. Viitattu 5.6.2019, <https://oikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/sahkoisenoikeudenkaynninmanuaali/videoneuvottelulaitteidenkayttaminenoi-keudenkaynnissa/kayttokokemukset.html>

Oikeus 2014. Videokuuleminen oikeudenkäynnissä. Päivitetty 25.2.2014. Viitattu 3.6.2019, <https://oikeus.fi/fi/index/oikeuslaitos/videokuuleminenoi-keudenkaynnissa.html>

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Oikeusministeriö 2018. Selvitys tuomioistuinten asiakaspalvelun ja etäpalvelun vaihtoehtoista. Selvityksiä ja ohjeita 54/2018. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö 2013. Videoneuvottelun käytön kehittäminen. Toiminta ja hallinto 10/2013. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö 2015. Videoneuvottelun käytön kehittäminen. Toiminta ja hallinto 7/2015. Helsinki: Oikeusministeriö.

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.

1.1 TAUSTAKYSYMYKSET

1.1.1 Saako nimeänne mainita opinnäytetyössä?

1.1.2 Mikä on koulutustaustanne?

1.1.3 Kuinka kauan olet toiminut käräjätuomarin virassa?

1.2 TEEMAKYSYMYKSET

1.2.1 Minkälaisissa tilanteissa päädytään todistelun tai kuulemisen osalta etäyhteyden käyttämiseen suullisessa käsittelyssä?

1.2.2 Kuullaanko nykyään joissain tapauksissa asianosaista puhelimen välityksellä? Jos, niin minkälaisessa tilanteessa? Jos ei, niin miksi?

1.2.3 Millaisiin tilanteisiin etäyhteyden käyttäminen ei sovellu? Onko olemassa suoraan asioita, joiden perusteella sitä ei voida käyttää vai onko se aina tapauskohtaista?

1.2.4 Kuka on yleisimmin aloitteentekijänä siinä, että jonkun osalta voitaisiin käyttää etäyhteyttä? Esimerkiksi asianosainen itse, hänen avustajansa tai asiamiehensä vai tuomari?

1.2.5 Pitääkö etäyhteyttä jonkin asianosaisen kohdalla pyytäneen perustella pyyntö tuomioistuimelle? Voiko etäyhteyden käyttämistä koskevan pyynnön esittää vain omasta puolestaan?

1.2.6 Kuuleeko tuomioistuin muita tapauksen asianosaisia, ennen kuin tekee ratkaisun kuulla jotain asianosaista videoneuvotteluyhteydellä?

1.2.7 Miten toimitaan tilanteessa, jossa jokin asianosaisista ei hyväksyisi jonkin toisen osapuolen osallistumista käsittelyyn etäyhteydellä?

1.2.8 Mitä tehdään tilanteessa, jossa etäyhteyden käyttäminen ei ole mahdollista jonkin asianosaisen kohdalla?

- 1.2.9 Miten vertaisit videoyhteydellä tai muulla teknisellä tiedonvälitystavalla tapahtuvaa kuulemista ja henkilökohtaista kuulemista oikeudenkäynnissä keskenään? Onko videoyhteydellä tapahtuva kuuleminen jo tullut henkilökohtaisen kuulemisen rinnalle, niin että se on yhtä tavanomainen tapa kuulla asianosaista oikeudenkäynnissä kuin henkilökohtainen kuuleminekin?
- 1.2.10 Heikentääkö etäyhteyden käyttö oikeudenkäynnin välittömyyden periaatetta? Jos heikentää, niin millä tavalla? Jos ei heikennä, niin millä perusteilla?
- 1.2.11 Toteutuuko etäyhteydessä kuultaessa suullisperiaate samalla tavalla, kuin henkilökohtaisessa kuulemisessa?
- 1.2.12 Mitä hyötyjä on oikeudenkäyntiprosessin kannalta siinä, jos asiassa todistelu ja kuulemiset järjestetään etäyhteyden kautta?
- 1.2.13 Millaisia ongelmatilanteita etäyhteyden käytöstä on aiheutunut?
- 1.2.14 Jos etäyhteydellä kuultava asianosainen ei ole toisessa tuomioistuimen tilassa etäyhteydellä, millaisesta paikasta häntä voidaan kuulla? Järjestetty etäpaikka tai vankila voi varmasti olla mahdollisia. Onko mahdollista kuulla häntä hänen kotoaan tai avustajansa toimistolta?
- 1.2.15 Voidaanko etäyhteydellä kuultaessa ottaa yhteys asianosaisen älypuhelimeen, kannettavaan tietokoneeseen tai muuhun sellaiseen laitteeseen, joka mahdollistaa videoyhteyden?